

409/INF-46.

1946. decembrie 30., K[olozs]vár

Az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltárában elhelyezett titkos és bizalmas természetű iratok

Megbízható értesüléseink szerint az Erdélyi Múzeum Egyesület (E.M.E.) levéltárában a magyar fasiszta idők igen sok bizalmas irata van elrejtve. Ugyancsak itt rejtik el a legújabb politikai eseményekkel kapcsolatos bizalmas levelezéseket.

Arra vonatkozólag, hogy a volt Magyar Párt „Elnöki bizalmas” irattára az E.M.E. őrizetében van – konkrét bizonyítékunk van. Ugyanis az Erdélyi Múzeum Egyesület 1942. évi működéséről szóló *Jelentés* levéltárra vonatkozó része határozottan kiemeli, hogy gróf Bethlen György átadta az E.M.E.-nek a magyarság politikai szerve, a Magyar Párt irattárát, amelyet Szentmártoni Kálmán unitárius kollégiumi tanár dolgoz fel, és amelynek legértékesebb részét az „Elnöki bizalmas” iratok képezik.

Értesüléseink szerint ezekben a bizalmas iratokban sok olyan rész van, amely ma is igen jól felhasználható, és még ma is fennálló reakciós kapcsolatokra derít fényt.

Ezeket az iratokat az Egyetem utcai piarista templom sírboltjában őrzik. Fenti jelentésünk kapcsolatban áll ebben az ügyben már folytatott nyomozásunkkal, amiben annak idején holtpontra jutottunk – ugyanis a templom sírboltjába való behatolás nem volt végrehajtható.

Biztos forrás.

[TRADUCERE]

409/INF-46

Cluj, 30 decembrie 1946

Documentele secrete și confidențiale depuse în arhivele Uniunii „Muzeul Ardelean”

Conform informațiilor noastre de încredere, în arhivele „Uniunii Muzeului Ardelean” (E.M.E.) sunt ascunse o mulțime de documente confidențiale ale timpurilor fasciste maghiare. Tot aici se ascund și corespondențele confidențiale referitoare la cele mai recente evenimente politice.

Referitor la faptul că arhiva „confidențială a președinției” fostului Partid Maghiar se conservă de către E.M.E. avem dovezi concrete. Partea referitoare la arhive a *Raportului* despre funcționarea „Uniunii Muzeului Ardelean” pe anul 1942 evidențiază în mod pregnant faptul că contele György Bethlen a predat Uniunii Muzeului Ardelean arhivele Partidului Maghiar, organul politic al maghiarimii, care va fi prelucrat de profesorul colegiului unitarian, Kálmán Szentmártoni și a cărei cea mai valoroasă parte este formată de documentele „confidențiale ale președinției”.

După informațiile noastre, în aceste documente confidentiale sunt multe fragmente care și astăzi pot fi foarte bine folosite și care pun în lumină relații reacționare încă și astăzi existente.

Documentele sunt păstrate în cavoul bisericii piariste de pe strada Univesității. Raportul nostru de mai sus este legat de investigațiile făcute deja de noi la acest caz, care la vremea respectivă au ajuns la un punct mort, deoarece în cavoul bisericii nu puteam pătrunde[1].

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.82)

[1] Actualmente, întregul fond arhivistic al Partidului Maghiar din România se află conservat la Arhivele Statului din Cluj. Procesele verbale ale ședințelor P.M.R., alături de alte documente păstrate de la acest partid, sunt în curs de publicare la Budapesta, sub îngrijirea lui Béla György.

410/INF-46.

1946. december 31., K[olozs]vár

A Bolyai magyar egyetemre vonatkozó tájékoztató

Figyelemmel a magyar egyetemen tagadhatatlanul meglévő reakciós szellemre az általános helyzetkép könnyebb áttekinthetősége végett, az ottani viszonyokra vonatkozó adatokat beszereztük.

1944 őszén a magyar egyetemi tanszemélyzetből csak igen kevesen maradtak vissza, és nem menekültek el. Nyolcvanhárom tanár közül elmenekült hatvanhat. A Kolozsváron visszamaradt egyetemi tanárok – 14 közül – megoszlása a következő: 5 a bécsi döntés előtt is Erdélyben élt, további 5 erdélyi születésű magyar állampolgár.

A tanári kar nagyszámú elmenekülésének komoly okai voltak, ugyanis valamennyien exponálták magukat a Horthy-rendszer mellett, és román- vagy baloldallelens magatartásúak voltak, akik közül a kevésbé kompromittáltak – látván a demokratikus szervek jóindulatú elnézését, többen maguktól visszatértek. Itt utalnunk kell arra a bizalmas információra, amelyre vonatkozóan azonban nem lehet bizonyítékokat szerezni, hogy a visszamaradtak is magasabb helyről származó bizalmas utasításra maradtak vissza, és az volt a feladatuk, hogy ők vegyék kezükbe a demokratikus rendszer következtében újjászervezendő egyetem sorsának intézését, és azt olyan szempontok szerint hajtsák végre, hogy az semmiképpen se kerüljön teljes mértékben a marxista pártok szellemi befolyása alá. Különösen a katolikus egyház részéről volt ilyen erős nyomás. Annak ellenére, hogy ezt a bizalmas értesülésünket bizonyítékok közvetlenül nem támasztják alá – az események mégis teljes mértékben igazolni látszanak, hogy valóban lehetett egy ilyen értelmű titkos utasítás. Az egyetem újjászervezési munkálatainál a munkáspártok bizalmát élvező személyek nem ismerték alaposan a volt Ferenc József Tudományegyetem belső, kulisszatitkait, nem ismerték a visszamaradt és az azok által ajánlott tanárok valódi politikai magatartását, szellemét, és bár jóhiszeműen, de félrevezetve súlyos hibákat követtek el.

Az újjászervezés alkalmával a tanárok, előadók, segédtszemélyzet és általában az egész egyetemi személyzet kijelölése teljesen szűk körben történt, ahol szinte döntő szavuk volt a visszamaradt és visszaszivárgott elemeknek, akik a demokratikus haladás ellenségeiként azokat ajánlották, akikről tudták, hogy az ő táborukat szaporítják. Igyekeztek a régi egyetem volt tagjait minél nagyobb számban igazolni és katedrához juttatni. Sok esetben rokoni és más érdekkapcsolatok is messzemenően érvényesültek, így például após és vő (Tavaszy ref. püspökhelyettes és dr. Juhász István, aki dr. Antal István fasiszta propagandaminiszter bizalmija volt a magyar egyetemen), továbbá ugyancsak após és vő dr. Boga Alajos pápai prelátus és dr. Venczel József (az Actio Catolica vezetői), rokonság – dr. Venczel és Lőrincz, apa és fiú, dr. Benedek Marcell és dr. Benedek István stb. stb.

Ugyanakkor az egyházak is mindent elkövettek, hogy saját embereiket minél nagyobb számban és minél befolyásosabb helyre állítsák be – két katolikus szerzetes és két református pap nyert katedrát csak a történelmi és filozófiai szakon.

Az egyetemi vezetőség részéről az összejátszásnak klasszikus példája nyilvánul meg abban a gesztiójában, hogy az egyetem elmenekített intézeti és klinikai felszereléséért, ami milliárdos érték, és szinte pótolhatatlan, senkit nem vontak felelősségre, sem a magyarországi tanárok közül, hanem még az azért nagyobb mértékben felelős dr. Jakobyt, aki a F.J.-egyetem gazdasági hivatalának főnöke volt, és aki rengeteg értéket hurcolt el, annak ellenére, hogy magyar állampolgárságú – visszahívták, és itt mint műszaki hivatali főnök alkalmazták szerződéssel.

Az egyetemi tanács jelenlegi összeállítása a reakciónak kedvez: dr. György Lajos, az A.C. világi elnöke, dr. Venczel József, dr. Feszt György stb.

Így azt a kisszámú tanárt, akik a demokrácia szempontjából megbízhatók, a reakció körülfogta, és annyira befolyása alá vonta, hogy alkalmazkodásuk révén ma már a reakció meglegedését is bírják – dr. Jordáky és részben dr. Csögör is. Akik egyébként teljes mértékben felelősek azért, hogy a reakciós Actio Catolica vezető emberét, dr. Venczel Józsefet előtérbe tolják, és mindenben szabad kezet adnak neki.

Így adódhatott elő az a helyzet, hogy az egyházak, amelyek ellenséges indulatot mutatnak a marxista pártokkal és neveléssel szemben, teljes befolyásra tettek szert.

A bölcsészeti karon jelenleg három ref. teológiai tanár (Tavaszy, Imre, Juhász, továbbá két katolikus szerzetes (Bíró Venczel és a magyar állampolgárságú Balanyi) működik.

Katolikus érdekeket képviselnek továbbá: dr. György Lajos, dr. Venczel József, Bónis György, Kislégi Nagy Dénes, (vitéz) Rajthy Tivadar, Lőrincz Ernő, Miskolczy Dezső, Mórítz Dénes, Boga Lajos, Kol Erzsébet – természetesen a katolikusok száma lényegesen nagyobb, de itt csak az A.C. tagjait és aktivistáit soroltuk fel.

Mellettük áll a reformátusok és unitáriusok angolszász orientációjú, szintén marxistaellenes csoportja – Tavasz, Imre, Buza, Szabó T. Attila, László Gyula, Nagy Zoltán, Varga, Feszt, Juhász, itt szintén csak az aktivistákat emeltük ki.

Az egyetem szelleme így természetesen nem fejlődhetett abban az irányban, ami marxista szempontból kívánatos lett volna. Erre nem is lehet számítani mindaddig, amíg a fenti személyek és az általuk beépített magyarországiak élveznek nagy hatás kifejtésére alkalmas közéleti szerepet. Állandóan zavarják a szükséges demokratikus összhangot, állandó magyarországi útjaikkal az erdélyi és magyarországi reakció közvetítői, hírvivői, biztatásokat és utasításokat hoznak, és állandóan nyugtalanítanak.

Ezzel kapcsolatban csak egy konkrét esetre utalunk:

Gróf Teleki Géza visszatérését és az itteni egyetemen katedrához való juttatását – ami azonban már a Párt ébersége folytán meghiúsult – dr. Rajthy Tivadar készítette elő, aki éppen ebből az ügyből kifolyólag gróf Teleki Géza visszatérését megelőzően Magyarországon járt.

Konklúzióként utalnunk kell arra, hogy az Actio Catolica és a reakciós erőfeszítések a legnagyobb súlyt az ifjúság szellemi irányítására és a marxista nevelés alóli elvonására helyezte – tehát kétségtelen, hogy a magyar egyetem jelenlegi helyzete demokratikus szempontból radikális tisztogatást kívánna.

Itt ki kell még térnünk arra a tényre is, hogy az „Erdélyi Tudományos Intézet” és az „Erdélyi Múzeum Egyesület” is a fentiekben ismertetett személyek vezetése alatt van, és teljesen hasonló helyzetű politikai szempontból.

Biztos forrás.

[TRADUCERE]

410/INF-46

Cluj, 31 decembrie 1946

Informare referitoare la Universitatea maghiară „Bolyai”

Având în vedere spiritualitatea reacționară, fără îndoială existentă la universitatea maghiară, cu scopul de a avea o imagine de ansamblu mai ușor de parcurs am adunat datele referitoare la condițiile de acolo.

În toamna anului 1944 doar foarte puține cadre didactice universitare maghiare au rămas aici și n-au emigrat. Din optzeci și trei de cadre au plecat șazeci și șase. Repartiția celor 14 profesori universitari rămași este următoarea: 5 au trăit în Ardeal și înaintea Dictatului de la Viena, alți 5 sunt cetățeni maghiari, născuți în Ardeal.

Faptul că în cadrul corpului profesoral exista un număr mare de fugari provine din motive serioase: toți luaseră atitudine în favoarea sistemului horthyst și aveau atitudini antiromânești sau împotriva partidelor de stânga. Dintre aceștia, mulți dintre cei mai puțin compromiși, văzând bunele intenții ale organelor democratice, s-au întors singuri. Aici trebuie amintită informația confidențială, care însă nu poate fi dovedită, că cei care n-au plecat, de fapt ar fi rămas datorită unor instrucțiuni venite de sus și ar fi avut sarcina să ia în mâini soarta universității în plină reorganizare din cauza instaurării sistemului democratic, realizând acest lucru conform unor criterii care nicidecum să nu permită ca universitatea să ajungă în totalitate sub influența spirituală a partidelor marxiste. Mai ales din partea bisericii catolice exista o astfel de presiune. Cu toate că aceste informații confidențiale nu sunt dovedite direct, evenimentele par a dovedi în cea mai mare măsură că într-adevăr ar fi fost o asemenea indicație secretă. La reorganizarea universității, persoanele care s-au bucurat de încrederea partidelor muncitorești nu cunoșteau pe deplin secretele de culise din interiorul fostei Universități „Ferenc József”, nu cunoșteau adevărata atitudine politică, spiritualitatea profesorilor rămași sau a celor recomandați de aceștia și, deși erau de bună credință, fiind induși în eroare, au comis greșeli grave.

Cu ocazia reorganizării, atribuirea posturilor în cazul profesorilor, al conferențiarilor, al personalului didactic asistent și în general al întregului personal universitar, s-a realizat într-un cerc cu totul restrâns, unde persoanele rămase sau revenite

au avut influență aproape decisivă și care, fiind dușmanii democrației, i-au recomandat pe cei despre care știau că vor înmulți rândurile lor. S-au străduit ca, trecându-i prin verificare, să aducă în număr cât mai mare pe membrii vechii universități la catedră. De multe ori și-au spus cuvântul și legăturile de interes familial sau de alt fel, de exemplu, relația socru-ginere, ca între vice-episcopul reformat Tavaszy și dr. István Juhász, care a fost omul de încredere al ministrului cu propaganda fascistă la universitatea maghiară, dr. István Antal, sau între dr. Alajos Boga, prelat papal, și dr. József Venczel, conducătorii lui „Actio Catholica”, sau rude ca dr. Venczel și Lőrincz, tată și fiu: dr. Marcell Benedek și dr. István Benedek etc, etc.

În același timp și bisericile au făcut tot ce s-a putut pentru a-și plasa proprii oameni în număr cât mai mare și în locurile cele mai cu influență; numai la facultatea de istorie și filosofie au primit catedră doi călugări catolici și doi preoți reformați.

Din partea conducerii universității suntem martori la un exemplu clasic de conivență, privind faptul că pentru echipamentul în valoare de miliarde, aproape de neînlocuit al institutului și cel al clinicilor universitare scoase din țară, nu a fost tras nimeni la răspundere, nici dintre profesorii din Ungaria, nici dintre cei de aici, dimpotrivă, pe dr. Jakoby, care a fost șeful serviciului economic al Universității „F[erenc] J[ózsef]” și a dus cu el multe valori, în ciuda faptului că este de cetățenie maghiară, l-au rechemat și l-au angajat aici, acum prin contract, ca șef al serviciului tehnic.

Prezenta componentă a Consiliului Universitar favorizează reacțiunea: dr. Lajos György, președintele laic al A.C, dr. József Venczel, dr. György Feszt etc.

Astfel, numărul mic de profesori care ar fi de încredere din punct de vedere al democrației, reacțiunea l-a înconjurat și l-a influențat în așa măsură încât, prin conformarea lor, astăzi ei au ajuns în grațiile reacțiunii: dr. [Lajos] Jordáky și, parțial, dr. Csörgör. De altfel, ei sunt pe deplin răspunzători pentru faptul că îl promovează pe dr. József Venczel, conducătorul organizației reacționare „Actio Catholica”, și îi acordă mână liberă în toate.

Iată cum s-a ajuns la situația în care bisericile, care au sentimente dușmănoase vizavi de partidele și educația marxistă, beneficiază acum de influență deplină.

La facultatea de filosofie funcționează în prezent trei profesori de teologie reformată (Tavaszy, Imre, Juhász), apoi doi călugări catolici (Venczel Bíró[1] și Balanyi, de cetățenie maghiară).

Tot interesele catolice le reprezintă și dr. Lajos György, dr. József Venczel, György Bónis, Dénes Kislégi Nagy, vitéz Tivadar Rajthy, Ernő Lőrincz, Dezső Miskolczy, Dénes Mórítz, Lajos Boga, Erzsébet Kol, evident numărul catolicilor este cu mult mai mare, însă aici n-am înșirat decât membrii A.C. și activiștii lor.

Alături de ei stă grupul, de asemenea antimarxist, al reformaților și al unitarienilor de orientare anglo-saxonă: Tavaszy, Imre, Buza, Attila T. Szabó, Gyula László, Zoltán Nagy, Varga, Feszt, Juhász, aici am amintit de asemenea doar pe activiști.

Evident, în asemenea împrejurări, spiritul universității nu se putea dezvolta în direcția dorită din punct de vedere marxist. Nici nu ne putem aștepta la așa ceva până când persoanele mai sus amintite și cele din Ungaria, promovate de ei, dispun de un rol care le permite o influență decisivă în viața publică. Ele perturbă mereu armonia democratică necesară, prin nelipsitele lor călătorii în Ungaria, devenind astfel intermediarii, mesagerii reacțiunii din Ungaria, aduc fără încetare încurajări, instrucțiuni și întrețin o stare de neliniște.

Referitor la aceasta amintim doar un singur caz:

Întoarcerea contelui Géza Teleki și primirea catedrei de aici – care însă au fost ratate din cauza vigilenței partidului – au fost pregătite de dr. Tivadar Rajthy, care exact în această problemă a fost plecat în Ungaria înainte de întoarcerea contelui Géza Teleki.

În concluzie, trebuie menționat faptul că „Actio Catolica” și străduințele reacționare pun cel mai mare accent pe orientarea spirituală a tineretului și scoaterea lui de sub influența educației marxiste, așadar situația prezentă a universității maghiare ar necesita fără îndoială o epurare radicală din punct de vedere democratic.

Trebuie amintit și faptul că „Institutul științific din Ardeal” și „Uniunea Muzeului Ardelean” se află de asemenea sub conducerea persoanelor menționate, iar din punct de vedere politic au o situație cu totul asemănătoare.

Sursă sigură.

(*Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 9/1946, f.83-84*)

[1] Venczel Bíró (1885-1962), absolvent al Universității din Cluj, specialist în istoria medievală transilvăneană. Autor al unor lucrări precum: *Altórfai gróf Apor István és kora* [Contele Apor István din Altórja și epoca sa] (1935), *Erdély története* [Istoria Ardealului] (1944), *A kegyesrend Besztercén, Medgyesen és a kolozsvári főiskola bölcsészeti karán* [Ordinul piarist la Bistrița, Mediaș și la secția de filosofie a Colegiului din Cluj] (1948), *Erdély öröksége: erdélyi emlékirók Erdélyről* [Moștenirea Ardealului: scriitori memorialiști ardeleni despre Transilvania] (6 vol., 1993-1994) ș.a.

134

Legiunea Jd. Someș
Postul Jand. Câțcău

[31 decembrie 1946]

Istoricul curentului șovinist român de pe raza postului

A luat ființă pe raza acestui post în ianuarie 1946, în urma curajului căpătat de unii locuitori de origine maghiară, care făceau exces de drepturile acordate de regimul democrat, sfidând autoritățile și populația românească, fapt ce a scandalizat pe românii localnici în așa măsură încât aceștia au pus de gând să se răzbune pe câțiva unguri fruntași, spre a le da o lecție și a le înmuia avântul obraznic ce-l luaseră.

Așadar, în noaptea de 4/5 ianuarie 1946, un grup de indivizi, cu pietre, au mers și au spart geamurile de la locuința ungarului Cesari Anton, reprezentantul U.P.M. din comuna Câțcău [jud. Cluj]. În seara de 25/26 ianuarie 1946 au spart geamurile lui Horoga Cristof, fost primar sub dominația maghiară, Balog Árpád, preot reformist, și Holondoș Alexandru, fost pădurar.

Cercetându-se cazul de noi, s-au descoperit autorii în persoana locuitorilor: Vaida Gavril, Câmpan Vasile, Dragoș Ion și Duma Ion, toți din comuna Câțcău-Someș, contra cărora s-au dresat acte și înaintat prin Legiune instanței, dosarul fiind în curs de judecată.

În urma acestor chestiuni, porniți din ură rasială din partea unui grup de români, a avut mare efect asupra păgubiților, precum și asupra altora de aceeași naționalitate cu ei, liniștindu-se cu toții, fără a se mai fi semnalat vreo manifestare șovină din partea nimănui. A fost perfectă ordine și liniște până în timpul campaniei electorale din noiembrie 1946, când din nou ungurii localnici au început a face propagandă de la om la om, să voteze natural semnul lor.

Deși propaganda se făcea printre persoane de aceeași origine etnică și naționalitate, totuși românii au observat această mișcare printre ei, astfel că imediat după alegeri, adică în seara de 20/21 noiembrie 1946, un grup de 14 tineri români au mers și, cu pietre și pari, au distrus și spart obloanele, ferestrele și geamurile de la întreg cartierul colonizaților maghiari din această comună, compus din 8 locuințe, cărora li s-au cauzat pagube de circa 8.000.000 lei.

S-a cercetat cazul și descoperit făptuitorii în persoana tinerilor români Cherecheș Gheorghe, Tabără Dumitru, Baios Vasile, Repede Gavril, Drăgan Ion, Drăgan Dumitru, Boru Ion, Hoja Vasile, Hoja Teofil, Sătmărean Ion, Secară Viorel, Mărza Ion și Pop Gheorghe, toți din com. Cățcău-Someș, contra cărora s-au dresat de noi acte și împreună cu ei s-a înaintat prin Legiune Curții Martiale Cluj, dosarul fiind în curs de judecare. Arestarea autorilor și înaintarea lor imediată instanței de judecată a produs o teamă în rândurile populației românești, asupra cărora credem că nu vor mai comite în curând asemenea fapte.

Pe anul 1947: De la 21 noiembrie 1946 și până în prezent, 31.XII.1946, nu s-a mai observat nici un caz de manifestațiune sau acțiune șovină din partea românilor, mulți din români înțelegând abia acum necesitatea prieteniei cu popoarele conlocuitoare, regulă impusă de însăși necesitatea timpului, fiind unul din principiile adevăratei democrații. Deși această mișcare pare a fi inexistentă, totuși de noi se urmărește continuu și discret.

Prezentul istoric se certifică de noi pe anul 1946.

Șeful Postului Cățcău
Plut. major [indescifrabil]

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, inv. 400, dos. 74/1946, f.1-2)

135

[1946]

Expunerea făcută de tov. G[eró] și N[agy]

„Internaționala Comunistă a fost dizolvată, dar există internaționalismul comunist”, a afirmat tovarășul Stalin cu ocazia vizitei tov. Rákosi la Moscova.

Tov. Rákosi a fost sfătuit să se strângă legăturile între partidele comuniste din țările din sud-estul european, cu scopul de a schimba informații și de a cădea de acord asupra problemelor de stat. În cadrul acestor legături pe care le vor avea conducerile partidelor comuniste pentru discutarea problemelor, interesele naționale trebuie să fie subordonate intereselor clasei muncitoare internaționale.

Tov. Rákosi a fost la Moscova ca să pregătească vizita delegației guvernamentale ungare și ca să discute probleme importante cu tovarășul Stalin.

În urma acestei consfătuiri, tovii unguri au luat contact cu tovarășul Tito. Tov. Tito nu a fost de acord cu atitudinea comuniștilor cehi față de populația maghiară. El a intervenit în acest sens prin reprezentantul diplomatic al Iugoslaviei la Praga.

De asemenea, au luat contact cu tovarășii cehoslovaci (Gotwald) prin tov. Kosa, secretarul general al Confederației Generale a Muncii ungare și membru în Biroul Politic al P.C.U.

Scurtă privire asupra situației din Ungaria

În alegeri, Partidul Micilor Agrarieni a obținut majoritatea absolută de 57% din voturi, Partidul Socialist 17%, Partidul Comunist 17% și Partidul Național-Țărănesc (sub influența Partidului Comunist, ale cărui elemente se recrutează din sânul țăranimii sărace) 7%.

După alegeri, Partidul Comunist și-a pus ca sarcină să facă o cotitură în politica generală a Ungariei, care se orienta atunci către dreapta, din cauza predominării elementelor de dreapta din sânul Partidului Micilor Agrarieni.

Această politică a avut succese.

1. S-a proclamat republica cu unanimitate în Adunarea Națională[1]. Aceasta a fost rezultatul unei lupte dârze între dreapta și stânga. În afara monarhiștilor, care se afirmau hotărât împotriva republicii, dreapta din Partidul Micilor Agrarieni manevra pentru a împiedica sau a întârzia proclamarea republicii.
2. Președinte al republicii a fost ales Tildy Zoltán, leaderul aripei de extremă stângă al Partidului Micilor Agrarieni, om de mare suprafață politică și care are o atitudine favorabilă față de propunerile făcute de P.C.U. Partidul Micilor Agrarieni a încercat să-l aleagă ca președinte al republicii pe Nagy Ferenc, actualul prim-ministru, care este mai la dreapta decât Tildy Zoltán. Alegerea lui Tildy ca președinte al republicii este considerată ca un succes al politicii P.C.U.
3. Președinte al consiliului de miniștri a fost ales Nagy Ferenc, împotriva încercărilor micilor agrarieni de a-l pune în acest post pe Sulyok, element de dreapta din Partidul Micilor Agrarieni.
4. Reforma agrară a fost terminată. Marile proprietăți au fost expropriate până la 100 jugăre, iar proprietăților țărănești li s-au lăsat 200 jugăre. Moșiile celor care au colaborat cu fasciștii au fost expropriate în întregime. Țăranii au depășit prevederile reformei agrare și în fața încercărilor moșierilor de a relua pământul, partidul a dat lozinca: „nici un petic de pământ nu se dă înapoi”. Marii proprietari au intentat mii de procese și s-a încercat darea unei ordonanțe care, în fapt, elimină dispozițiile legii reformei agrare. P.C.U. a reușit să impună ca ministrul Agriculturii să fie un muncitor agricol din sânul Partidului Micilor Agrarieni, apropiat de P.C.U.
5. Criminalii de război au fost judecați, condamnați și în parte executați. Din 20.000 criminali de război, 10.000 au fost condamnați. 20 din cei mai mari, foști prim-miniștri și miniștri, au fost condamnați la moarte și executați, dintre care 4 foști președinți de consiliu. Rezultatul acestor procese a fost că reacțiunea, care înainte era obraznică, s-a speriat și a intrat în ilegalitate.
6. Se duce ofensiva împotriva capitalului speculativ. S-a pus problema naționalizării minelor de cărbuni, a petrolului, a bauxitei și a industriei de prelucrare a aluminiului, etatizarea sau trecerea în patrimoniul comunelor a uzinelor electrice. S-a propus preluarea de către stat a conducerii Băncii Naționale Maghiare și controlul statului asupra celor 3 mari concerne metalurgice[2].
7. Curățirea elementelor fasciste din Partidul Micilor Agrarieni și epurarea aparatului de stat. La aceste rezultate s-a ajuns printr-o muncă de masă. Marea adunare din 7 martie 1946 de la Budapesta, la care au participat 300.000 de oameni, a formulat toate aceste revendicări într-o rezoluție și a cerut ca până marți, la ora 10, să i se dea satisfacție. În cursul acțiunii, s-a

realizat unitatea dintre partidele comunist și social-democrat, syndicate, Partidul Național-Țărănesc și stânga Partidului Micilor Agrarieni. Termenul fixat pentru acceptarea propunerilor a fost respectat de guvern și s-a trecut la realizarea programului.

8. S-a făcut o cotitură în politica externă a Ungariei. Propunerea guvernului maghiar ca să fie primită o delegație la Moscova a fost imediat acceptată de guvernul sovietic.

S-au creat 4 societăți mixte sovieto-maghiare, pentru transporturile aeriene, pentru transporturile fluviale, petrol, bauxită și aluminiu.

Discuția tovarășului Stalin cu tov. Rákosi

(Probleme care nu au fost discutate cu delegația guvernului maghiar, ci numai de tovarășul Stalin și tov. Rákosi)

Atitudinea comuniștilor cehoslovaci față de P.C.U. La Congresul Partidului Comunist Cehoslovac nu au fost invitate Partidele Comuniste maghiar și român.

Tov. Rákosi a propus să se creeze un organ internațional. Aprofundând unele probleme ideologice și teoretice, tovarășul Stalin a răspuns următoarele:

Greșeala tuturor Internaționalelor de până acum, a celei de a I-a și a II-a, greșeală de la care nu a făcut excepție nici Internaționala a III-a, a fost că voiau să conducă întreaga clasă muncitoare dintr-un singur centru. Aceasta nu i-a reușit nici lui Marx și au eșuat și celelalte Internaționale. Internaționala a III-a a devenit o frână, nu a ușurat inițiativa partidelor comuniste, și dacă nu s-ar fi dizolvat, azi nu am avea partide puternice. Trebuie să existe însă legături între partidele comuniste. Partidele trebuie să facă schimb de experiență, de informații și să colaboreze. Tovarășul Stalin a propus să se ia legătura cu partidele comuniste din țările învecinate și în baza experienței câștigate din această colaborare se va vedea dacă va fi necesară constituirea unui organism. Viitorul va arăta drumul.

Tovarășul Stalin a vorbit apoi despre problema războiului și a păcii. Tovarășul Stalin crede că este imposibil un nou război mondial în viața acestei generații. Popoarele și armatele sunt sătule de război. Poate că vor fi pe ici pe colo mici ciocniri. Englezii țipă, dar nu ar reuși să pună în picioare 100.000 de oameni împotriva noastră. Churchill a voit să facă un șantaj și să ne intimideze cu discursul său de la Fulton. De aceea i-am răspuns atât de dur, ca să arăt că nu mi-e frică.

Tovarășul Stalin a promis ușurarea condițiilor de plată a despăgubirilor Ungariei către Uniunea Sovietică.

Tovarășul Stalin a întrebat ce este cu Horthy. Tov. Rákosi a răspuns că nu cunoaște exact situația, dar că Horthy ar fi în Germania. Tovarășul Stalin a spus că, cerând armistițiul, Horthy a reparat o parte din vina sa și că nu ar fi just ca el să fie condamnat[3]. De exemplu, Mannerheim a scos Finlanda din război și nu ar fi fost just să fie dat în judecată.

Vizita delegației guvernamentale ungare la Moscova[4]

Atitudinea tovarășului Stalin față de Ungaria a fost adoptată încă în cursul războiului. În decembrie 1944, când tovarășii unguri au discutat cu tovarășul Stalin, s-a hotărât ca în Ungaria să se formeze un guvern provizoriu și nu un comitet de eliberare națională.

Conducătorul delegației guvernamentale, președintele consiliului de miniștri Nagy Ferenc, și-a început astfel expunerea: „Armata Roșie a dăruit Ungariei eliberarea sa și libertatea. Delegația guvernamentală vine să arate guvernului sovietic cum

a întrebunțat această libertate”. După terminarea expunerii sale, tovarășul Stalin a spus, întorcându-se către traducător: „Spune d-lui prim-ministru că guvernul Uniunii Sovietice consideră Ungaria ca stat autonom și independent. Expunerea pe care d-sa a făcut-o, o consider ca o informație, pentru care îi mulțumesc”.

Delegația a pus problema greutăților economice care decurg din prezența trupelor numeroase în Ungaria și a ușurării condițiilor de plată a despăgubirilor.

O altă problemă ridicată a fost aceea a relațiilor cu statele vecine. Ungurii nu au nici o pretențiune față de iugoslavi. Cu cehoslovacii au însă multe dificultăți, care provin din situația gravă creată de guvernul cehoslovac minorității maghiare. Problema ar putea fi rezolvată printr-un schimb de populații, fără alipire de teritoriu. Prin aceasta, ar reveni în Ungaria 100.000 de unguri și 40.000 slovaci ar trece din Ungaria în Cehoslovacia. Schimbul de populație s-ar face neforțat, după libera voință a celor interesați. Această rezolvare nu ar putea însă să fie suportată de tânăra democrație ungară.

(Tovarășul Stalin a spus în discuția pe care a avut-o cu tov. Rákosi că Cehoslovacia nu va reuși să-i expulzeze pe nemți și cu atât mai puțin pe unguri, deoarece au întârziat cu aceasta).

Delegația guvernamentală maghiară a venit cu două propuneri:

- a) Ca Cehoslovacia să asigure drepturi egale populației maghiare și acest lucru să fie trecut în tratatul de pace.
- b) În caz de expulzare în masă, să se dea ungarilor și un teritoriu.

Cu această ocazie, tovarășul Stalin a arătat că cea mai justă rezolvare a problemei naționale este felul în care s-a făcut între Uniunea Sovietică și Polonia. Din Uniunea Sovietică au plecat 1 milion de polonezi și au revenit în schimb din Polonia 400.000 ucrainieni și beloruși. Cu aceasta, desigur, Uniunea Sovietică a pierdut 600.000 locuitori. Dar această soluționare nu este posibilă pentru orice stat.

Tovarășul Stalin a spus că propunerea Ungariei este foarte justă. Este într-adevăr inadmisibil să se ia dreptul de vot ungarilor din Cehoslovacia sau să fie expulzați. În ce privește revendicările teritoriale, aceasta va merge foarte greu. Dar vor încerca și ei înșiși vor pune problema.

Delegația a mai spus că vrea să aibă legături de prietenie cu democrația din Cehoslovacia, dar nu se poate dezinteresa de situația ungarilor din această țară.

Relațiile dintre Ungaria și România

În convorbirea pe care a avut-o cu tovarășul Stalin, tov. Rákosi a apreciat mult lupta pe care democrația română o dă în momentul de față. A spus însă că nici democrația maghiară nu trebuie să fie slăbită. În relațiile dintre cele două țări trebuie să se găsească o soluție care să consolideze ambele democrații. Li s-a spus să caute calea înțelegerii, discutând cu România. P.C.R. este într-o situație delicată înaintea alegerilor.

Tov. Rákosi a pus problema ca o parte din Transilvania să fie trecută Ungariei, fără ca România să sufere mult. Tovarășul Stalin a luat o atitudine pozitivă în această privință, găsind că este just aceasta.

Discuția cu delegația oficială

Delegația a spus că atitudinea poporului și a guvernului maghiar față de guvernul Groza este pozitivă. Delegația a cerut ca un teritoriu de cca. 22.000 km pătrați de-a lungul graniței actuale să fie trecut la Ungaria. Tovarășul Stalin l-a întrebat pe tovarășul Molotov cum a fost formulată această chestiune în Convenția de Armistițiu

cu România. După ce a aflat că textul este: „Transilvania de Nord sau cea mai mare parte va reveni României”, a spus că *există o posibilitate ca problema teritorială să fie pusă*. De această chestiune se ocupă și Conferința adjuncților miniștrilor de externe de la Londra. În concluzie, această chestiune va fi examinată, a spus tov. Stalin.

Două zile după această întrevedere, tovarășul Molotov a dat răspunsul la întrebările care nu primiseră răspuns înainte. În legătură cu România, s-a dat sfatul ca guvernul maghiar să negocieze direct cu guvernul român. În consecință, guvernul maghiar a hotărât să trimită un reprezentant al Ministerului Afacerilor Străine la București. În urma discuției pe care acesta a avut-o cu Tătărescu și cu Groza, rezultatul a fost negativ.

Acum vreo 6 săptămâni, Groza a trimis vorbă la Budapesta că vrea să trateze cu guvernul maghiar în ceea ce privește problema granițelor. Ungurii nu au răspuns, deoarece au vrut să aibă în prealabil părerea Moscovei în această privință[5].

A doua problemă a Ungariei față de România este problema C.A.S.B.I. Pe timpul când Ungaria mai era încă în război, bunurile maghiare erau considerate ca bunuri inamice în România[6]. Ungurii au pus problema dacă aceste bunuri nu ar putea servi drept reparații față de Uniunea Sovietică. Tovarășul Molotov a spus că este de acord în această privință, dar trebuie examinată concret toată chestiunea.

Tovarășii unguri justifică revendicările lor teritoriale în felul următor:

- a) Aceasta ar duce la întărirea democrației din Ungaria.
- b) Ar smulge arma revizionismului din mâna reacțiunii.
- c) Problema se pune în condițiile succeselor democrației în Ungaria.

Ei recunosc, desigur, că această problemă ar produce multe greutăți României și nu cer ca ea să fie pusă înainte de alegeri.

Tov. G[eró] consideră că sunt două probleme: una a rectificării granițelor și, a doua, schimbul de populații. Prima problemă este mai ușor de rezolvat, dacă între cele două guverne și între cele două partide se ajunge la un acord. A doua, este o problemă a cărei soluționare cere un timp mai îndelungat.

La întrebarea tovarășului Gheorghiu-Dej, cum cred concret tovii unguri să consolideze cele două democrații cu soluția pe care o propun, tov. G. a spus că ar trebui să se facă o propagandă discretă din partea P.C.R., care să pregătească terenul, ca să nu fie puși în situația ca de la o zi la alta să schimbe linia în ce privește Ardealul. Să se pună chestiunea cedării de teritoriu pe spinarea reacțiunii. Ei nu cer de la noi să facem o declarație sau un acord asupra acestui lucru. Ceea ce este important, este ca o schimbare a granițelor să nu cadă ca un trăznet asupra celor două partide. Tovarășii unguri pun problema principial și nu discută asupra mărimii teritoriului sau a liniei graniței noi.

Trebuie văzut în primul rând în ce măsură această soluționare ar întări ambele democrații. Cazul cu Cehoslovacia este diferit. Acolo nu se poate pune chestiunea din mai multe motive. Cehoslovacia, deși țară aliată și învingătoare, a pierdut Rusia Subcarpatică și se discută teritoriul Teschentului. România are în această privință o situație cu totul diferită, deoarece a fost, ca și Ungaria, un satelit al Germaniei.

În ce privește conferința tov. Révai, discursul său nu a fost scris dinainte, ci el a vorbit după teze. Biroul Politic al P.C.U. nu a fost de acord cu mai multe puncte din acest discurs, ci numai cu textul care a fost dat publicității prin ziare. Poziția partidului a fost ca problema granițelor să fie ridicată de guvern și nu de Partidul Comunist, cu toate că partidul sprijină revendicările teritoriale.

Tovarășii unguri reproșează că atitudinea tovarășilor români este prea rigidă și că nu au ținut seama de schimbările politice care au avut loc în Ungaria. România

tratează Ungaria ca imediat după alegeri, dar de atunci lucrurile s-au schimbat. Românii să nu supra-aprecieze ceea ce au făcut pentru îmbunătățirea situației populației maghiare din România. P.C.U. nu a adoptat poziția anglo-americanilor în ce privește granițele dintre România și Ungaria, dar este de părere că se impune rectificarea granițelor pentru consolidarea regimului democratic din Ungaria.

(*Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Externe, dos. 36/1946, f.1-7*)

[1] Proclamarea Republicii Ungaria a avut loc la 1 februarie 1946.

[2] Naționalizarea principalelor întreprinderi ale industriei grele s-a făcut la 22 noiembrie 1946.

[3] Încercând să negocieze un armistițiu separat cu Puterile Aliate, în toamna lui 1944 Horthy a fost arestat de S.S. și dus în Germania. Eliberat ulterior, se va refugia în Portugalia, unde a rămas până la sfârșitul vieții.

[4] Vizita delegației guvernamentale ungare la Moscova a avut loc între 9-18 aprilie 1946. Asupra scopurilor și rezultatelor acestei vizite, vezi Stephen D. Kertész, *Diplomacy in a Whirlpool. Hungary between Nazi Germany and Soviet Russia*, Notre Dame (Indiana), University of Notre Dame, 1953; Csaba Békés, *Dokumentumok a magyar Kormánydelegáció 1946. áprilisi moszkvai tárgyalásairól* [Documente relative la negocierile delegației guvernamentale maghiare la Moscova, în aprilie 1946], în „Régió”, 3/1992, p.161-194; Mihály Fülöp, *La Paix inachevée. Le Conseil des Ministres des Affaires Etrangères et le traité de paix avec la Hongrie* (1947), Budapest, Association des Sciences Historiques d’Hongrie, 1998, p.185-197.

[5] Asupra problemelor legate de frontiera româno-ungară, înaintea semnării Tratatului de Pace de la Paris din 1947, vezi V. Fl. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii 1945-1947*, București, Editura Academiei, 1988; Mihály Fülöp, *La Paix inachevée. Le Conseil des Ministres des Affaires Etrangères et le traité de paix avec la Hongrie* (1947), Budapest, Association des Sciences Historiques de Hongrie, 1998.

[6] După 23 august 1944, România a trebuit să scoată de sub prevederile legii 498/1942 („Monitorul Oficial”, nr. 152 din 3 iulie 1942) toate proprietățile aparținând Națiunilor Unite și să extindă dispozițiile ei asupra supușilor germani și maghiari. Astfel, la 2 septembrie 1944 a fost publicată în „Monitorul Oficial” (nr. 202) legea 443, privitoare la „regimul bunurilor supușilor statelor cu care România se găsește în război”. C.A.S.B.I. a fost înființată abia din 10 februarie 1945 (prin legea 91, în „Monitorul Oficial”, nr. 33 din 10 februarie 1945), sub tutela Ministerului de Finanțe.

136

[1946]

Az erdélyi magyarság helyzete Groza pozíciójának megszilárdulása ellenére nem javult. Groza jóindulatú és demokratikus elgondolását Dorminy közömbössége és sovinizta főigazgatási szervek ellenállása megakadályozta. A Magyar Népi Szövetség március végén Brassóban tartott gyűlésén, belátva, hogy a magyar kisebbség helyzetének javulását a demokratikus román rezsimtől is hiába várja, megváltoztatta eddigi vértakozó és kormányt támogató magatartását, és erélyes sérelmi politikába kezdett, a panaszok orvoslásának elmaradásáért nyíltan a kormányt is hibáztatva. Főbb sérelmek: vélelmezett ellenség kategóriájába sorolták azt a több százezer magyart, akiket a visszavonuló náci hadseregek magukkal vittek, valamint azokat, akiket a fasiszta-sovinizta Antonescu-rezsim Dél-Erdélyből elűldözött. Ezeket megfosztották állampolgárságuktól, vagyonukat a C.A.S.B.I. zár alá vette, sőt újabban több esetben elárverezzi; Erdély magyar többségű városaiból – lakáshiány ürügyével – a magyarságot eltávolítják, és helyére regáti tisztviselőket telepítenek.

A bukaresti népbíróság román háborús bűnösök, tömeggyilkosok perében enyhe ítéleteket hoz, a kevés számú halálraítélt kivétel nélkül kegyelemben részesül, ugyanakkor a kolozsvári népbíróság tömegesen hoz halálos ítéletet magyarok ügyében. Az új földreform mintegy 300.000 magyar földbirtokost sújt, kinek nagy része kis- és törpebirtokos. Végrehajtás során írásbeli végzést nem hoznak, és így a jogorvoslás lehetőségét is kizárják. A magyar szegény parasztságot a földosztó bizottságokból kirekesztik, a *juttatásból* kisémmizik. A bécsi döntés után *Észak-Erdélyben* kötött jogügyletek megsemmisítéséről szóló törvény alapján *indirekt* visszaperlésekkel a bíróságok gyorsított eljárás után azonnali végrehajtást rendelnek el. Törvény Észak-Erdélyben birtokba visszahelyezi anélkül, hogy a magyarságnak Dél-Erdélyben hasonló körülmények között elidegenített javainak visszaperlését lehetővé tenné. Az Antonescu-rezsim alatt hozott törvény érvényben tartásával a termelés ellenőrzése címén adminisztrátorokat neveznek ki a magyar kisebbség szövetkezeteihez, pénzintézeteihez, kereskedelmi és iparvállalataihoz, üzleteihez, mezőgazdasági üzemeihez stb. Az adminisztrátorok az ügyvitelbe beleszólnak, és vállalat terhére nagy javadalmazást élveznek, éppúgy, mint a megelőző fasiszta rezsim idején, a román pénzügyi hatóságok jelenleg is háromszoros, sőt ötszörös illetékeket vetnek ki magyar nyelvű cégtáblákra és üzleti könyvekre. S közel 1000 fiókot számláló erdélyi magyar szövetkezetek működését üzletkörük szűkítésével, valamint elsődrendű közszükségleti cikkek szétesztéséből való kizárásával teljesen megbénítják. Tanügyi téren a legsúlyosabb sérelmek a tanszemélyzet fizetésének nem folyósítása és a tanárképzés megakadályozása, továbbá az, hogy a magyar iskolák léte és működése törvényben szabályozva nincsen, tehát bármikor megszüntethetők. Magyarság elleni brutalitások, megverések főleg vegyes vidékeken most is napirenden vannak. A felsorolt sérelmeken kívül az erdélyi magyarság bizonytalanságát több százezer magyar állampolgársági ügyének rendezetlensége is fokozza.

Gyöngyösi

[TRADUCERE]

Situația maghiarilor din Transilvania, în ciuda consolidării poziției lui Groza, nu s-a îmbunătățit. Planurile bine intenționate și democratice ale lui Groza au fost împiedicate de indiferența lui Dorminy și de șovinismul organelor de conducere. Cu ocazia ședinței de la sfârșitul lunii martie, Uniunea Populară Maghiară, ținută la Brașov, s-a recunoscut că se speră degeaba la îmbunătățirea situației maghiarilor din Transilvania de la noul regim democratic. Și-a schimbat atitudinea de așteptare și de sprijin față de guvern și a început o amplă politică de doleanțe, acuzând deschis și guvernul pentru nerezolvarea plângerilor. Doleanțele cele mai importante: acele sute de mii de maghiari, care au fost luați de trupele naziste în retragere, respectiv cei care au fost alungați din Ardealul de sud de către regimul fascist șovinist antonescian, au fost incluși în categoria dușmanilor regresumtivi. Acestora li s-a luat cetățenia, avutul lor a fost confiscat de C.A.S.B.I., mai mult, în unele cazuri, mai recent a fost scos la licitație. Populația maghiară a fost îndepărtată din orașele cu o populație maghiară majoritară, sub pretextul lipsei de locuințe, și în locul lor au fost aduși funcționari din Regat. Judecătoria București dă pedepse ușoare criminalilor de război, în cazuri de omor în masă, în același timp însă, pedepsele cu moartea în cazurile unor etnici maghiari sunt tot mai frecvente. Noua reformă

agrară lovește 300.000 proprietari maghiari, mare parte dintre aceștia fiind proprietari mici și foarte mici. În urma aplicării acestor măsuri, nu se întocmesc documente, pentru ca să excludă posibilitatea unui act reparatoriu. Țărâניה sărăcă maghiară este exclusă de pe lista comisiilor de reimpărțire a pământului, ei nepri-mind nimic. Pe baza legii privind anularea actelor juridice încheiate în Ardealul de Nord după Dictatul de la Viena, prin procese indirecte de restituire instanțele dis-pun, în urma unor proceduri accelerate, executarea imediată a sentinței. Legea reîmproprietărește în Transilvania de Nord fără a crea și maghiarilor posibilități pentru pornirea unor procese în vederea obținerii pământurilor însușite în același mod în sudul Transilvaniei. Prin păstrarea în vigoare a unei legi adoptate în timpul regimului Antonescu, sub pretextul controlării producției, se numesc administra-tori pentru fiecare cooperativă, instituție financiară, întreprinderi industriale și comerciale, magazine, unități agricole etc ale minorității maghiare. Administratorii se amestecă în luarea deciziilor și sunt retribuiți consistent pe seama acestor insti-tuții, ca și pe timpul regimului precedent fascist, când autoritățile financiare române hotărâsc taxe de trei ori, chiar de cinci ori mai mari pentru panouri sau pen-tru registrele de afaceri în limba maghiară. Paralizează aproape complet rețeaua de cooperative având cca. 1000 de unități, prin reducerea clientelei și prin excluderea lor din punerea în circulație a bunurilor de larg consum de primă necesitate. În ceea ce privește învățământul, cele mai grave plângeri se referă la neplata salariilor cadrelor didactice și împiedicarea populației maghiare de a-și forma cadre didac-tice, nu în ultimul rând însă lipsa unei legislații care să reglementeze învățământul în limba maghiară, deci acesta putând fi în orice moment desființat. Acțiuni vio-lente, mai ales în zone cu populație mixtă, comise împotriva maghiarilor sunt și astăzi dese. În afară de prejudiciile enumerate mai sus, insecuritatea populației maghiare din Transilvania este intensificată și de neclarificarea situației cetățeniei a sutelor de mii de maghiari.

Gyöngyösi

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV-135-2623-1946, f.223-224)

137

[1946]

Soarta Transilvaniei

Au o greșeală foarte mare toți acei politicieni noi care pot imagina pacea Ardealului sub Imperiul român. Dacă ungurii vor să sprijine pe această bază stră-duințele române și oricare guvern românesc, probabil crezând greșit că maghiarimea din Ardeal, condamnată la moarte de către puterile învingătoare, democrația românească va grația și binevoitor îi va recunoaște drept cetățeni cu drepturi egale, ei se vor dezamăgi foarte amarnic și târziu vor vedea atunci greșeala atitudinii lor, care este egală cu trădarea de neam. În aceeași vină cade și Ungaria cea nouă democratică dacă îi lasă fără proteste Transilvania României, îmbrăcată în pielea de oaie a democrației. Așa ar costa foarte scump Ungariei prietenia cu România, dar ar merita un surâs batjocoritor de la oamenii politici români, care

stau la pândă și care au putut să șantajeze atât de abil Ungaria, ca și odinioară Bulgaria slăbită în luptele cu turcii[1].

Putem reprezenta lașitatea națiunii maghiare într-o alegorie. România ca un python care hipnotizează Ungaria, ca o broască tremurătoare în frica ei. Dar oare națiunea maghiară se coborâse așa de jos? Într-adevăr, vede în România un python? Și Ungaria milenară a ajuns la rolul broaștei? E imposibil chiar de a imagina azi când întregul popor maghiar este în posesiunea puterii. Oare nu vor înrușina democrația și tolera de a fi șantajat de națiunea șovinistă? Dacă totuși ar fi așa, în acest caz democrația maghiară de azi trebuie să cadă și trebuie să urmeze un regim nu mai puțin democrat maghiar, care pune în luptă pe toată națiunea maghiară pentru Ardeal, la care dreptul istoric al națiunii maghiare este incontestabil. Despre o prietenie maghiaro-română numai atunci ar fi vorba dacă România pentru totdeauna ar abdice de Ardeal, de cuibul strămoșesc al libertății maghiare, piatra cea mai prețioasă a coroanei maghiare și singurul bastion oriental al Ungariei. România să nu caute reparație în Ardeal pentru teritoriile pierdute, ci să caute o înțelegere pașnică cu Rusia, ca să reprimească Basarabia, la care are un drept intelectual (?), care i-a fost răpită de imperiul țarilor și redarea căreia ar fi o glorie Rusiei democratice de azi. Altfel, Rusia este destul de bogată și teritorialicește de a da patria pentru 2-3 milioane de români din Ardeal. Înainte de Dictatul de la Viena au făcut încercări pentru a cade, în mod pașnic, la un acord între România și Ungaria în interesul căruia guvernul de atunci al Ungariei a cedat teritorii prețioase din Ardeal, dar n-a putut și nici nu putea ceda orașele cu majoritate maghiară a Ardealului de mijloc, care sunt centre atât de triste și cu amintiri glorioase de cultura luptelor milenare a națiunii maghiare, Dictatul de la Viena fără considerarea acestora omițând drepturile istorice maghiare a favorizat România. Este mai mult surprinzător că România nici cu aceasta nu era mulțumită și că chiar și acum o vrea să se folosească de slăbiciunea Ungariei. Trebuie un șovinism mai mare ca aceasta?

Dar succesele diplomatice justifică șovinismul românesc. Înainte, ei, cu un fari-seism îndrăzneț, îi acuza pe unguri cu un adjectiv urât ca atențiunea lumii să nu observe lăcomia națiunii române. Împotriva acestora, națiunea maghiară, dacă nu vrea să piardă încrederea indivizibilă a națiunii, trebuie să pretindă înapoi Ardealul de la România, convingând puterile învingătoare nu numai despre adevărul drepturilor noastre istorice, dar și că fără aceasta nu poate fi pace între Carpați. Lucrul acesta trebuie avut în vedere și de conducătorii politici din Ardeal și să nu sprijine nici un guvern român, dar să ia legătura cu guvernul maghiar, ca acesta, pe cale diplomatică, să facă demersuri pentru realipirea Ardealului. În caz dacă guvernul maghiar nu vrea, atunci în mod rapid trebuie să organizăm Republica Ardeleană cu ajutorul guvernului rus. Așa că din teritoriul județelor Odorhei, Trei Scaune, Ciuc, Mureș, Turda-Arieș, Cluj, Bistrița, Târnava Mare și Mică, Brașov reparând astfel greșelile seculare pentru care secuimea ce apăra Ardealul nu putea să-i țină nici spre proprietății nobililor maghiari, nici spre ale sașilor. Aici am putea coloniza maghiarimea din România și secuii care erau siliți de a emigra. Românii ce locuiesc pe acest teritoriu ar emigra în România.

Orice rezoluție ar fi mai potrivită decât de a rămâne sub imperiul român, în care secuii niciodată nu vor consimți. Dacă dintre noi se găsesc oameni politici care consimt să nu aștepte altă cinste decât ce merită: trădători de neam plățiți.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații externe, dos. 15/1946, f.1-2)

[1] Este vorba de războiul balcanic din 1913.

411-INF-47.

1947. január 1., K[olozs]vár

Teleki Géza kapcsolataira vonatkozó értesülések

Teleki Géza bizalmas magyar társaságban (dr. Váry) olyan kijelentéseket tett, hogy fogadtatása rendkívül hideg volt, itteni hívei meg vannak félemlítve, Kolozsvár és Erdély teljesen a kommunista terror alatt van, és így nem valószínű, hogy itt marad.

Teleki Géza egyébként dr. Rajthy, dr. Venczel és még más személyek társaságában arról is tett említést, hogy több alkalommal találkozott dr. Emil Hațieganuval, aki igen nagy megértést tanúsít a magyar ügyek iránt. Teleki annak a magánvéleménynek adott kifejezést, hogy a választások alkalmával Maniu győzelme esetén az erdélyi magyarság helyzete semmit sem rosszabbodott volna, sőt kedvezőbbre fordult volna.

Ugyancsak Teleki Gézával kapcsolatban, dr. Xántus János környezetéből kiszivárgott értesüléseink szerint, Teleki azzal a gondolattal foglalkozik, hogy eltávózkodása előtt még egy székelyföldi körutat tesz. Ezt a tervét akként szeretné végrehajtani, hogy a székelyföldi útvjáról csak bizalmasai tudjanak, és a nyilvánosság előtt továbbra is mintha K[olozs]váron tartózkodna. Külön súlyt helyez arra, hogy a rendőrség és a kommunisták ne szerezzenek tudomást az útról.

Végleges döntés nem történt erről. A terv szerint dr. Xántus János – akiben mint volt asszisztensben teljesen megbízik – utazna előre és készítené elő azt, hogy azok a személyek, akikkel Teleki Géza érintkezést akar felvenni, már előre várják. Xántus elutazása is titokban történne, és az újév utáni napokra van tervezve.

Komoly forrás.

[TRADUCERE]

Cluj, 1 ianuarie 1947

Informații referitoare la legăturile lui Géza Teleki

Géza Teleki a făcut confidențial (lui dr. Váry) afirmația că primirea sa la Cluj a fost deosebit de rece, adeptii lui de aici sunt intimidati, Clujul și Ardealul sunt în totalitate sub teroare comunistă, astfel este puțin probabil că va rămâne aici.

De altfel, Géza Teleki a mai amintit – în prezența lui dr. Rajthy, dr. Venczel și alții – că s-a întâlnit în mai multe rânduri cu Emil Hațieganu, care are o deosebită înțelegere pentru problemele maghiare. Teleki și-a expus părerea personală, cum că la alegeri, în cazul victoriei lui Maniu, situația maghiarimii nu s-ar fi înrăutățit câtuși de puțin, dimpotrivă, s-ar fi îmbunătățit.

Tot în legătură cu Géza Teleki, conform informațiilor noastre provenite din cercul lui dr. János Xántus, Teleki are în vedere încă înainte de plecarea sa o călătorie în Secuime. Dorește ca acest plan să rămână secret și să nu afle despre el decât oamenii lui de încredere, iar în fața celorlalți să figureze de parcă ar fi în continuare la Cluj. Acordă o deosebită importanță faptului ca poliția și comuniștii să nu afle de călătorie.

Nu s-a luat o hotărâre definitivă în legătură cu aceasta. Conform planului, dr. János Xántus, în care, ca fost asistent al său, are absolută încredere, s-ar duce înainte și ar pregăti terenul, ca oamenii cu care Géza Teleki ar dori să aibă legături să-l aștepte deja. Plecarea lui Xántus s-ar petrece de asemenea în secret și este planificată în zilele de după Anul Nou.

Sursă sigură.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond. 1, dos. 9/1946, f.85)

139

Traducere din limba ungurească.

Trimițătorul: neindicat.

Primitorul: Gaál Gábor, profesor, Universitatea „Bolyai”, Loco.

[10 ianuarie 1947]

Dragă Gaál Gábor,

Sunt un vechi cunoscut al tău. Am mers și ți-am ascultat câteva conferințe de „popularizare”, să văd dacă te-ai schimbat sau nu? Așa văd, că nu!

Ești venetic la noi! Nu cunoști obiceiurile Ardealului. Totuși ai primit să ai roluri de conducere în organizații politice, care sunt organisme ale popoarelor locuitoare aici și nu ale străinilor. Cu aceasta nu vrem să-ți spunem că nu ai dreptul să te asimilezi, ba chiar poți să te ocupi și cu politică, ci cu mai multă bună cuviință și modestie, pentru că altfel, mai curând sau mai târziu, oamenii mai simpli vor pune problema, ce cauți tu în atâtea comisii, ce cauți un străin în atâtea comisii din țară.

Știm că și unii tovarăși te silesc la aceasta, încă tovarăși până ce partidul nostru nu-l vom curăți de acea clică troțchistă purtată în automobile și afaceristă la negru, care conduce. Aproximativ trei săptămâni în urmă ai spus că sigur, vor rezolva chestiunea aprovizionării publice, dar ei nu rezolvă nimic, pentru că ei întrebunțează o așa tactică în urma căreia adevăratul rezultat al alegerilor a arătat aceasta, largi mulțimi sunt contra lor și deși mulțimile noastre în câteva zile nu pot fi transformate, totuși credem că un partid comunist „român” fără Ana Pauker în frunte, o coaliție guvernamentală „românească” fără Luka László în frunte (F.N.D.), un consiliu regnicolar „român” al sindicatelor fără Szenkovits Sándor în frunte și fără Gaál Gábor în fruntea ungarilor „ardeleni”, rezultatul ar fi fost altul, rezultatul real. Căci alegerile ne-au arătat tocmai aceea, că educația noastră nu a reușit și munca noastră nu a reușit, căci mulțimile ungurești nu au votat guvernul nici chiar în „Dermata”, ci au votat pe o organizație ceva mai de dreapta și dacă ar fi existat un partid al micilor agrarieni, apoi ar fi votat pe acela. Tu și complicii tăi, cei de-ai lui Jakab Sándor, cea mai mare parte a clicii fără autocritică și minci-noasă, încercați să dezarmați mulțimile ungurești cu promisiuni nerealizate nici-când, chiar a mulțimilor românești pe drept nemulțumite. Veți răspunde pentru aceasta în fața istoriei, pentru că în colaborare cu toate gunoaiile și nimic neluând în considerație, propria voastră impopularitate, chiar și ce e mai mult, neputința voastră, ați adus în această situație mișcarea.

Știm că folosindu-te de încrederea lor și urmându-le instrucțiunile, intri în toate comitetele ca conducător sau figurezi în U.P.M. Știm că ei o pretind ca spre rușinea întregii universități maghiare, fără doctorat (ilegal), și asta o știe toată lumea, fără activitate științifică (căci în „Korunk” au apărut numai niște măzgălituri ale tale) vrei să devii profesor universitar. Știm că decadența revistei „Korunk” atunci a urmat, când tu i-ai luat conducerea, căci, ceea ce atunci nu am cutezat a spune, nu ai fost conducător adevărat la „Korunk”[1].

Știm și aceea că, în „răceala” ta istorică, despre jidovi nu ai amintit nimic, pe tine te-au durut numai edificiile, ceea ce a făcut impopulară ungrimea față de jidovi.

Știm că aceasta o faci nu numai la instrucțiunile unei conduceri de partid rele, ci pentru grandomania și îngâmfareta ta, față de care numai duritatea ta e mai mare. Nu știi rusește și nici franțuzește, și astfel nu poți gusta nici „Editions Sociales Internationales”, nici operele filosofice ale școlii rusești și tu totuși îndrăznești să conduci un cerc universitar marxist, unde nu știi să răspunzi nici profesorului Gyulai.

Poftă de mărire ai, dar în 1944 ai plecat cu trupa ta și nu ai refuzat disciplina.

Această scrisoare o trimitem tuturor mulțimilor ungurești în copie, deși ele te cunosc. Ce vei face?

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 12/1946-1947, f.40)

[1] Înfiiințată în anul 1926, revista „Korunk” a fost condusă până în 1929 de László Dienes, locul acestuia fiind preluat apoi de Gábor Gaál, care a imprimat revistei o netă orientare de stânga.

140

[ianuarie 1947]

Istoricul problemei „Manifestări șovine și rasiale” (șovinismul maghiar)

În raza postului, curentul șovinist maghiar există mai accentuat în comuna Viștea [jud. Cluj], care este locuită de populație maghiară (95%) și mai slab în comuna Sardu, care este o comună românească.

Acest curent a luat ființă încă din anul 1400, când statul maghiar, căruia aparținea și Ardealul, a colonizat comuna Viștea cu populație maghiară adusă din Ungaria propriu-zisă, cu scopul de deznaționalizare și maghiarizare a românilor din Ardeal. De atunci și până la primul război mondial (1914-1918), șovinismul maghiar în comuna Viștea s-a manifestat prin refuzul de a învăța și vorbi limba română, cu românii din comunele din jur cu care trebuia să aibă raporturi economice (ca târguri etc), obligând pe români să învețe limba maghiară. Sfidarea și disprețuirea a tot ce era românesc, din care cauză românii nu s-au putut apropia sufletește de unguri.

În 1918, când Ardealul s-a realipit la România (Patria Mumă) populația maghiară din Viștea n-a primit bine acest act istoric. Ea a devenit și mai ostilă elementului românesc și ca în tot Ardealul a început lupta nevăzută contra statului român, pentru a ajuta Ungaria să răpească Ardealul. Această luptă – numită pe atunci „iredenta maghiară”, iar acum „șovinismul maghiar” – s-a dus în comuna Viștea până în 1940, când a biruit. A fost alimentată din Ungaria și în comună [a fost] condusă de preotul și învățătorul ungar, care făceau cele mai mari forțări de a menține trează conștiința

poporului maghiar și sentimentul național sub lozincă „mindent vissza” (totul înapoi), adică Ardealul se va restitui Ungariei. Prin aceasta s-a creat o prăpastie între populația română și maghiară.

În 1940, când Ardealul de Nord a fost cedat Ungariei și ocupat de aceasta, populația maghiară din Viștea a manifestat ca în toate părțile o mare bucurie. Au fost unii (ce nu se pot identifica), care au avut arme românești ascunse în pământ, pe care le-au scos și predat autorităților maghiare, spunând că astfel au contribuit la dezrobirea Ardealului. După aceasta, nu mai voiau să știe și să audă că în comuna Viștea și în Ardealul de Nord mai există români. În imaginația lor totul era unguresc, după cum de altfel se și exprimau: „grâu unguresc”, „aer unguresc” și altele. Dar în comuna Viștea, nefiind decât câțiva români cam maghiarizați, care vorbesc limba maghiară cu consătenii lor, populația maghiară nu avea nici un motiv să-i persecute pe față și de aceea au recurs la mârșăvie și fățărnicie, înscenându-le denunțuri false, ca astfel românii să fie cercetați, maltratați și batjocoriți de jandarmii unguri. Aceasta o făcea fiecare ungur din Viștea, de aceea nu s-a putut identifica, nefiind unul mai vinovat ca altul, iar cazuri speciale n-au fost. În special ei (ungurii din Viștea) maltratau pe românii din alte comune ce-i întâlneau prin Cluj, unde nu era permis să se audă vorba românească. Aceasta a fost conduita populației maghiare în timpul celor patru ani de stăpânire ungurească, adâncind astfel și mai mult prăpastia dintre cele două popoare.

În același timp, adică din 1940 până în 1944, în comuna Sardu, care este o comună mică, dar românească, nefiind decât 48 de unguri, individul Lahmer Friderich (un sas maghiarizat) a manifestat sentimente de mare naționalist ungur, și după ce germanii au ocupat Ungaria s-a arătat mare naționalist german. Numitul, chiar înainte de sosirea trupelor maghiare din 1940 în comuna Sardu, a distrus tablelele cu inscripții române de pe marginea drumurilor. În tot timpul stăpânirii maghiare, el a făcut legătură cu jandarmii unguri, cărora le dădea informații asupra populației românești a satului, astfel că de câteva ori jandarmii au bătut niște locuitori români în curte la el. În anul 1943, susnumitul a prins 3 prizonieri ruși fugiți dintr-un tren german și i-a legat cu funia și predat jandarmilor unguri. Pentru toate aceste fapte a fost dat în judecată Tribunalului Poporului Cluj, care prin Ordonanța nr. 2/1945 l-a achitat, cu mențiunea că toate faptele de mai sus sunt pe deplin dovedite, dar nu întrunesc elementele nici unei infracțiuni prevăzută de legea nr. 312 din 12.IV.1945[1] și face propunerea de a fi internat în lagăr.

După ce în 1945 Ardealul de Nord a fost redat României și ocupat de autoritățile române, populația maghiară a căutat să-și camufleze faptele pentru ca nu cumva românii să se răzbune. Pentru a-și asigura reușita, o mare parte din locuitori s-au înjghebat repede și înscris în P.C.R., iar restul populației manifesta pentru o politică democratică, dar în realitate la alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 toți au votat cu U.P.M. și la adăpostul regimului democrat ei nu renunță la șovinism.

O parte din populația maghiară din comuna Viștea s-a opus la instalarea postului de jandarmi român (în 1945), acostând patrula postului, compusă din șeful de post, și încercând a nu le permite să intre în comună.

Concluzii pe anul 1946

Până la 31 decembrie 1946, pe raza postului Nădășelu s-au identificat 10 șoviniști maghiari. Dintre aceștia, 9 în comuna Viștea, având conducător pe Mateaș Ștefan și unul în comuna Sardu. Aceștia sunt numai membrii mai marcanți, în realitate numărul șoviniștilor este mult mai mare, dar n-au fost încă identificați.

În cursul anului 1946, propaganda șovină maghiară în comuna Viștea s-a făcut în ascuns și de la om la om, încurajând populația maghiară că Ardealul iarăși va fi redat Ungariei în întregime. De multe ori și-au manifestat șovinismul prin arborarea drapelului ungiuresc.

Majoritatea populației a manifestat pe față că este încadrată în P.C.R., dar în realitate la alegerile din 19 noiembrie 1946 toți au votat cu U.P.M.

Încăpățânarea de a vorbi limba română se menține.

În comuna Sardu nu s-a observat nici o acțiune șovină.

Măsurile ce se impun pe anul 1947

Pentru anul 1947 se impune o strictă supraveghere a tuturor șoviniștilor maghiari, iar cei ce vor fi dovediți că conduc și alimentează șovinismul să fie deferiți justiției, contribuind astfel la opera de împăciuire și conviețuire pașnică a celor două popoare.

Prezentul istoric conține un număr de 2 file, pentru care se certifică de noi.

Șeful Postului Jandarmi Nădășelu

Plut. major Văsies Ioan

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, fond 131, dos. 48/1947, f.1-2)

[1] Legea nr. 312, referitoare la urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau crime de război, a fost publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 94 din 24 aprilie 1945.

Marele Stat Major

18.II.1947

NOTĂ INFORMATIVĂ

Conducerea iredentei maghiare din Budapesta a dat instrucțiuni agenților săi din România să pătrundă în U.P.M. și apoi să desfășoare o intensă activitate iredentistă.

1. Populația maghiară democrată și convinsă de necesitatea unei bune conviețuirii cu poporul român a fost grupată în Uniunea Patriotică Maghiară (U.P.M.) al cărui șef este dl. Kurkó Gyárfás din Cluj.

O altă parte a populației maghiare, care nu renunță la ideea revizionismului pentru alipirea Ardealului la Ungaria și nemulțumită de existența U.P.M.-ului, care apare ca devotat guvernului român, s-a grupat în jurul așa-zisei „Opoziția Maghiară”, condusă de I.P.S.S. Márton Áron, episcopul romano-catolic din Alba Iulia, care este și conducătorul iredentei maghiare în România, având secretar general pe Kovács Adalbert, preot romano-catolic.

Aceste două împărțiri politice maghiare din România sunt organizate în fiecare județ din Ardeal, unde există o populație compactă maghiară.

Între U.P.M. și opoziția maghiară, înaintea alegerilor au avut loc discuții și învinuiri reciproce, care puneau în pericol reprezentarea cauzei maghiare în România. Aceste grave neînțelegeri în octombrie 1946 au fost cunoscute și de către guvernul din Budapesta, care a însărcinat pe d-nii Mekan Sándor, consilier ministerial, și dr. Gyallay Dominic, consul, ambii de la Misiunea Diplomatică Maghiară

de pe lângă guvernul român, să intervină pentru înțelegere între conducătorii principali și județeni ai celor două grupări politice maghiare din România.

2. Până în prezent cunoaștem că în municipiul și jud. Brașov, în urma insistenței d-lor Mekan Sándor și dr. Gyallay Dominic, precum și a I.P.S.S. Márton Áron, episcopul romano-catolic din Alba Iulia, s-a adunat la 4 noiembrie 1946 la sediul parohiei romano-catolice din strada Regele Mihai nr. 19 un consiliu al opoziției maghiare, pentru a stabili condițiile în care ar putea să susțină în alegeri partidul U.P.M.

Au luat parte ca opoziționiști: Vasvári Aladár, protopopul romano-catolic, șeful opoziției maghiare și conducătorul iredentei maghiare din Brașov; Csia Páll, protopopul reformar; Nicodemus Carol, protopop evanghelic; Ciovari Iacob, protopop unitar; Eleches Andrei, comerciant, președintele comisiei de ajutorare; László Koloman, directorul Băncii Populare Maghiare și secretar general al opoziției maghiare; Bartek Gyuri, funcționar, care este membru și U.P.M., totuși susținător al opoziției maghiare; Paulus Francisc, administrator parohial; Berthelan Iosif, preot romano-catolic; Vytályos Blaziu, preot romano-catolic.

(Arhiva S.R.I., fond D, dos. 2327, f.63-64)

Emlékirat

1947. évi február hó 17-én és az utána következő napokon a tasnádi (Szilágy vm.) járásban, főleg Tasnád községben, a csendőrség több lakosnál megjelent, és a családfő, valamint a családtagok személyi adatait feljegyezte. A lakosság körében ez nagy nyugtalanságot keltett, mert főleg az idegen (német) hangzású nevéknél jelentek meg, és csak római katolikus vallásúaknál. Tekintettel arra, hogy az érintett lakosok szövetségünkhöz fordultak felvilágosításért, nyugtalanságukat alátámasztva azzal, hogy 1945 januárjában egy ugyancsak idegen (német) hangzású nevéek összeírása következményeképpen Tasnádról több mint 400 személyt szálítottak el Oroszországba munkaszolgálatra, kik közül eddig alig 200 került haza, mind gyengélkedő – a lakosság megnyugtatóására az ügyet a helybeli Blokk bizottsága (tanácsa) elé vittük, ahol a jelen levő járási csendőrőrmester kijelentette, hogy az összeírást statisztikai adatgyűjtés céljából felsőbb utasításra végzi, az összeírás céljából felvilágosítást nem adott. Az összeírás most is folyamatban van.

A lakosság körében ez az összeírás azt a hiedelmet keltette, hogy az 1945 január havában történt elszállítását megelőző összeíráshoz hasonlóan folyik az adatgyűjtés. Félelmében már eddig is több család jelentkezett előljárásnál eredeti hitéről a görög katolikus hitre való áttérés végett, e lépésüket azzal indokolva, hogy értesülésük szerint annak, aki görög katolikus hitre tér át, semmi bántódása nem lesz, és a statisztikai listáról törölik. Sőt ugyanezen célból propaganda folyik, mely szerint eredeti nevük kicserélésével is mentesülnek minden kellemetlenségtől. Mindezek a tények a félelmet pánikszerrűvé változtatták, mert az összeírtak vagy újabb munkaszolgálatra viteltől, vagy pedig kitelepítéstől tartanak.

A közigazgatási hatóságok közelebbit erről nem tudnak. Kiküldöttünknek a főispán kijelentette, hogy ő sem tud a rendeletről.

Községünkben és környékén ez a kérdés azért olyan égető, mert a németkérdés nem most vetődött fel, hanem azt még 1940 előtt is több ízben feszegették, az akkori magyar kisebbség számarányának és kulturális fejlődésének csökkentése, illetve megakadályozása céljából. Így: már 1928-ban el volt rendelve a német nyelvre való tanítás a római katolikus felekezeti iskolában, és 1928. november 9-én Pokola Emil subrevizor şcolar lett kiküldve, győződjék meg arról, hogy szükséges-e ennek bevezetése, mivel az egyházközség előterjesztéssel élt a német nyelvoktatás önkényes bevezetése ellen. Pokola subrevizor megállapította, hogy Tasnádon senki sem beszéli a német nyelvet, így a német iskola bevezetése nem célirányos.

1934-ben megjelent a római katolikus iskolában Crespai Augustin subrevizor, és névelemzést eszközölve a 182 gyermek közül 83 növendéket névelemzése eredményeként áttett a román nyelvű állami iskolához, mondván, hogy németek, annak ellenére, hogy a szülők a gyermekek beiratásakor írásbeli nyilatkozatot adtak, hogy magyarok, és gyermekeiket magyar nyelven kívánják oktatásban részesíteni. 1935-ben az iskolától Raţiu subrevizor megvonta a nyilvánossági jogot, mert az elrendelt német nyelvű oktatást nem vezette be, s így magyar előadási nyelvvel illegálisan működik.

Az önkényes németesítés hiábavaló sorozatos megkísérlése után a magyar nyelvű római katolikus felekezeti iskolát 1938-ban bezárták, s az állami iskolába írták át a gyermekeket a szülők ismételt tiltakozása ellenére. E kérdést részletesen tárgyalja az A alatt csatolt leírás, valamint a másolatban mellékelt újságcikk.

Azt mondtuk, „erőszakos németesítés”, s ennek igazolására előadjuk a következőket: az 1709-es és az 1739-es pestis, valamint a török-tatár dúlás nagyfokú munkáshiányt idézett elő Tasnádon és környékén. Ennek pótlására 1750-57 között id. Vay László és Bánffy Farkas akkori földesurak Schwartzwaldból római katolikus hitű svábokat telepítettek ide (Bíró Károly, *A tasnádi ref. egyház története*, megjelent az erdélyi ev. ref. egyház 1874. évi évkönyvében a 20-23. lapon). Azonban e telepes családok az idők folyamán teljesen elmagyarosodtak, az őslakók közé beházasodtak úgy, hogy 3-4 generációra visszamenően a német nyelvet sem beszélik, s csak magyarul tudtak és tudnak, s esetleg idegen eredetükre csupán a nevük idegen hangzása enged következtetni. Idegen hangzású nevük ellenére már régóta magyaroknak vallják magukat, s erélyesen ellenálltak a múltban megkísérelt és fentebb vázlatosan leírt németesítési törekvéseknek is. Az 1920-as román hivatalos népszámlálás alkalmával Tasnádon 1135 román, 3344 magyar, 771 zsidó és 13 más, összesen 5263 lakos volt, tehát német vagy sváb egy sem. (*Szilágy vármegye községeinek kalauza*, román és magyar nyelven, 1924-ből) Az 1930-as évi népszámláláskor csak három család vallotta magát svábnak, az időközben közigazgatásilag Tasnádhoz csatolt Újtasnáddal együtt, míg az 1940. évi népszámláláskor Tasnádon és Újtasnádon összesen kilenc család vallotta magát svábnak, pedig akkor e nemzetiséghez való tartozás minden vonatkozásban előnyökkel járt.

Ezt a tényt igazolja a tasnádi F.N.D. bizottságának 1945. évi okt. 15-én hozott és ide B/ alatt mellékelt határozata is, mely azonfelül, hogy igazolja az idegen hangzású nevének magyar nemzetiségét és magyar anyanyelvét, bizonyítja azt is, hogy ezek semmiféle német egyesületnek (Volksbund stb.) tagjai nem voltak. A történelmi tényeken és statisztikai adatokon nyugvó igazság ellenére a járási statisztikai hivatalnál ma is cca 2000 sváb tartatik nyilván.

Mivel e kérdés folytonos felszínén tartása a lakosság körében állandó nyugtalanságot okoz, és mivel az 1940 előtti idők névelemző fajkutatásának a demokratikus alapelvekkel ellenkező tovább folytatását látja, kérjük az ügy sürgős kivizsgálását s az illetékes helyen való közbelépést annak megállapítása végett,

hogy ki mikor és milyen célzattal adta ki az újabb statisztikai adatgyűjtésre a rendeletet, mert félős, hogy a kormányunk jóindulatú és egyenjogúságot biztosító rendelkezéseinek esetleges vagy célzatos félremagyarázásáról lehet szó. Véleményünk szerint a vizsgálatnak a lakosságra nézve is megnyugtató lefolytatását csak úgy tartjuk kielégítőnek, ha az a helyszínen s egy, az M.N.SZ. parlamenti csoportjához tartozó testvérünk jelenlétében történik meg. Addig is kérjük a sérelmezett rendelkezésnek – ha ilyen egyáltalában létezik – azonnali és távirati felfüggesztését és azonnali vizsgálat elrendelését, annyival is inkább, mert a faji kutatást, a névelemzést a 630-1945-ös törvény tiltja, míg a faji hovatarozás és az anyanyelv megválasztásának jogát és annak bármilyen hatóság részéről való tiszteletben tartását a 86-1945-ös, valamint a 629-1945-ös számú törvény és a törvények végrehajtásának tárgyában kiadott 10. számú regulament rendelkezései az állampolgárok kizárólagos jogának nyilvánítják.

E törvényben biztosított jogokkal lakosságunk éppen most él, s a nemzetiségi nyilatkozatok beadása most van folyamatban, s így valakinek a nemzetiségét megállapító önkényes eljárás törvényellenes, és demokratikus törvényeink semibevevését és felesleges nyugtalanságot keltő tényét jelenti, melynek már csak az együttélő népek megbékélése szempontjából is elejét kell vegyük, annyival is inkább, mert az érintetteknek máris birtokában van a nemzetiség és anyanyelv-választási nyilatkozat megtételét igazoló „Dovada”, mely szerint magyar nemzetiséget és anyanyelvet választottak törvényadta joguknál fogva. Hisszük és reméljük, hogy a gyors és erélyes közbelépés pontot tesz a fájó kérdésre, meghozza a lakosság rég óhajtott nyugalmát.

Tasnád, 1947. évi február hó 20-án

Az M.N.SZ. Végrehajtó Bizottsága nevében: [kiolvashatatlan]

[TRADUCERE]

Memoriu

În data de 17 februarie 1947 și în zilele imediat următoare, în plasa Tășnad (regiunea Sălaj) și mai ales în comuna Tășnad, jandarmii și-au făcut apariția la mai mulți locuitori și au cerut să li se comunice datele personale ale capului de familie și a restului membrilor din familie. Acest fapt a cauzat multă neliniște în rândul locuitorilor, deoarece jandarmii s-au dus mai ales la acele familii ale căror nume sună străin (german) și care sunt de religie romano-catolică. Dat fiind faptul că locuitorii în cauză s-au adresat Uniunii noastre, ca să le explicăm motivul acestei acțiuni, argumentându-și neliniștea prin faptul că în urma unei astfel de acțiuni anterioare, în ianuarie 1945, când s-au luat în evidență cei cu nume german, peste 400 de persoane au fost trimise în tabere de muncă în Rusia, dintre care doar 200 s-au întors, în stare de sănătate proastă. În vederea liniștirii populației au prezentat cazul în fața Comitetului de Bloc, unde plutonierul de jandarmi din plasă a declarat că recensământul se efectuează pe baza instrucțiunilor venite de sus, cu scopul de a aduna date statistice, refuzând să dea alte lămuriri. Recensământul este în curs și în prezent.

În rândul populației, acest recensământ a stârnit convingerea că adunarea datelor statistice se desfășoară ca înainte de deportarea din ianuarie 1945. De teamă, mai multe familii s-au prezentat la autorități ca să se convertească de la reli-

gia lor inițială la greco-catolicism, explicându-și decizia prin faptul că au aflat că cei care se convertesc la greco-catolicism nu vor avea de suferit și numele lor va fi șters de pe listele statistice. Din același motiv există o propagandă în direcția schimbării numelui, spunându-se că astfel nu vor păți nici o neplăcere. Toate aceste fapte au transformat teama în panică, deoarece cei care au fost trecuți pe liste se tem că vor fi duși în tabere de muncă sau vor fi mutați forțat.

Autoritățile locale nu știu nimic mai detaliat despre acest lucru. Trimisului nostru, prefectul i-a spus că nu are cunoștință de un asemenea ordin.

În comuna noastră și în împrejurimi această chestiune este delicată, deoarece problema germanilor nu acum se pune prima dată, ci și înainte de 1940 s-a discutat în repetate rânduri, cu scopul de a reduce ponderea minorității maghiare și de a împiedica dezvoltarea culturală a acesteia. Astfel, deja în 1928 s-a ordonat ca în școlile confesionale romano-catolice să se predea limba germană, iar în 9 noiembrie 1928 a fost trimis subrevizorul școlar pe nume Emil Pokola să se asigure dacă este necesară introducerea acesteia, deoarece comunitatea religioasă a înaintat un memoriu în problema introducerii abuzive a predării limbii germane. Subrevizorul Pokola a constatat că la Tășnad nimeni nu vorbește germana, deci nu este recomandată introducerea studiului în limba germană.

În 1934 și-a făcut apariția la școala romano-catolică subrevizorul Augustin Crespai și, analizând numele elevilor, a mutat 83 elevi din cei 182 la școala de stat românească, spunând că aceștia sunt germani, cu toate că părinții copiilor au declarat la înscrierea acestora la școală că sunt maghiari și că doresc să-și instruiască copiii în limba maghiară. În 1935, subrevizorul Rațiu a retras autorizația de funcționare de la școala în cauză, pentru că nu s-a introdus instrucția în limba germană, spunând că prin predarea în limba maghiară școala funcționează în mod ilegal.

După încercările repetate nereușite de germanizare abuzivă, școala confesională romano-catolică în limba maghiară a fost închisă în 1938, iar copiii au fost trecuți la școala de stat, în ciuda protestului părinților acestora. Această chestiune este detaliată în anexa A, precum și în articolul de ziar anexat în copie.

Am menționat mai sus „germanizare forțată” și, pentru a veni în sprijinul acestei afirmații, vă prezentăm următoarele:

Ciuma din 1709 și 1739, precum și năvălirea turcilor și tătarilor au cauzat o lipsă acută de forță de muncă în Tășnad și împrejurimi. Ca urmare, între 1750-57, moșierii László Vay și Farkas Bánffy au adus șvabi de religie romano-catolică din Schwarzwald (Károly Bíró, *A tasnádi ref. egyház története* [Istoria bisericii reformate din Tășnad], publicată în anuarul bisericii reformate din Transilvania din 1874, pag. 20-23). Dar aceste familii de coloniști, cu timpul, s-au contopit cu băștinașii prin căsătorii, astfel încât cu trei-patru generații în urmă au încetat să vorbească limba germană, cunoscând doar limba maghiară și singurul indiciu al originii lor străine este eventual numele. Cu toate că numele lor sună străin, ei de mult se declară maghiari și s-au împotrivit hotărât și în trecut încercărilor de germanizare descrise mai sus. Cu ocazia recensământului oficial din România, din anul 1920, la Tășnad s-a aflat că locuiesc 1135 români, 3344 maghairi, 771 evrei și 13 persoane de altă etnie, în total 5263 locuitori. Deci nici un german sau șvab (*Szilágy vármegye községeknek kalauza* [Ghidul comunelor din comitatul Sălaj], în limba română și maghiară, 1924). La recensământul din 1930 doar trei familii s-au declarat șvabi în toată zona, care între timp a anexat și Tășnadul Nou, iar în 1940, cu ocazia recensământului, s-au găsit nouă familii de șvabi, deși atunci apartenența la această etnie era avantajoasă din toate punctele de vedere.

Acest fapt este atestat și de hotărârea comitetului F.N.D. din 15 octombrie 1945 (Anexa B), care pe lângă că afirmă naționalitatea maghiară și limba maternă maghiară a locuitorilor cu nume străin, dovedește și faptul că aceștia nu au aparținut nici unei organizații germane (*Volksbund* etc). În ciuda datelor statistice și istorice care vin în sprijinul adevărului, la oficiul de statistică din plasă și în ziua de azi sunt înregistrați 2000 șvabi.

Deoarece menținerea pe tapet a acestei chestiuni cauzează neliniște permanentă în rândul populației, amintind de o continuare a analizei numelor, făcută pe considerente rasiale înainte de 1940, în contradicție cu principiile democratice, rugăm investigarea urgentă a cazului și intervenția pe lângă forurile competente, pentru a se constata cine, când și cu ce scop a ordonat o nouă colectare de date statistice, deoarece este de temut că buna intenție a guvernului nostru și deciziile menite să asigure egalitatea în drepturi a fost interpretată greșit, voit sau accidental. Părerea noastră este că efectuarea investigații pe teren ar putea liniști populația doar dacă aceasta ar avea loc în prezența unui frate de-al nostru, membru în grupul parlamentar al U.P.M. Între timp, cerem suspendarea imediată, telegrafic, a deciziei respective – în cazul în care ea există –, mai ales pentru că cercetarea rasială și analiza numelui este interzisă prin legea 630 din 1945, iar dreptul de a-ți alege apartenența și limba maternă și obligativitatea respectării acestui drept de către toate autoritățile sunt stipulate ca drepturi exclusive ale cetățenilor, în conformitate cu legea 86/1945, precum și cu legea 629/1945 și regulamentul nr. 10 din instrucțiunile de aplicare a acestor legi.

Populația va face uz de aceste drepturi, declarațiile de apartenență națională sunt în curs de înaintare, iar în aceste condiții demersurile abuzive de constatare a naționalității unor persoane sunt ilegale și reprezintă ignorarea legilor democratice, demersuri menite să cauzeze neliniște, care chiar și din punctul de vedere al asigurării conviețuirii pașnice trebuie stopate, mai ales pentru că cei în cauză sunt deja în posesia dovezilor care atestă alegerea naționalității și limbii materne, conform cărora cei în cauză au ales naționalitatea maghiară și limba maternă maghiară, trăind cu dreptul asigurat de lege. Credem și sperăm că o intervenție rapidă și hotărâtă va pune capăt acestei chestiuni dureroase și va aduce liniștea atât de mult dorită de cetățeni.

Tășnad, la 20 februarie 1947

În numele Comitetului Executiv al U.P.M. [indescifrabil]

(*Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.46-48*)

143

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2006 din 26 martie 1947

Semnalăm dvs. următoarele manifestări cu aspect șovin și rasial din partea populației de religie romano-catolică din com. Cleja, jud. Bacău:

Un grup de agitatori și instigatori, în frunte cu Frâncu Gheorghe, Mihai Vaidoc și Gheorghe Duma, duc o luptă surdă în rândul populației ceangăești în scopul de

a o determina să accepte aderarea la M.A.D.O.SZ. (Uniunea Populară Maghiară). Instigatorii de mai sus aparțin politic: primul, fost legionar șef de sector, în prezent încadrat de formă în Frontul Plugarilor, iar secunzii înainte erau simpatizanți cuziști, iar astăzi sunt încadrați în P.C.R.

Ideea organizării M.A.D.O.SZ.-ului în județul Bacău s-a înregistrat pentru prima dată în zilele de 17 și 18 august 1946, în comunele Faraoani, Cleja, Luizi Călugăra și Lespezi, unde emisarii M.A.D.O.SZ.-ului au fost conduși de Ștefan Dogaru, membru în P.C.R., venit din Budapesta după o absență de 4 ani, dar populația – la propunerile de atunci – a răspuns defavorabil organizării M.A.D.O.SZ.-ului, în afară de câțiva indivizi cu idei șovine.

Instigațiile au început însă după data de 14 septembrie 1946, de data aceastea conduse de Gheorghe Frâncu, înapoiat din comuna Bărăbaș, jud. Alba, unde a stat de la 23 august 1944 până la data de 20 septembrie 1946, îndeplinind funcția de cantor bisericesc. Acest Frâncu este bine inițiat în chestiunea M.A.D.O.SZ.-ului din Transilvania și se crede că ar fi subvenționat prin anumite oficine, pe adrese convenite, deoarece acesta nu muncește nimic și totuși trăiește în condițiuni bune. Frâncu motivează acțiunea de prietenie cu ceilalți doi instigatori nu pe chestia M.A.D.O.SZ.-ului, ci prin aceea că o atitudine de expectativă din partea lui ca fost legionar i-ar aduce neplăceri.

Pentru a evidenția acțiunea și rolul adevărat jucat de Frâncu Gheorghe, redăm mai jos următoarele:

– Recent, Gh. Frâncu a fost la preotul Carol Susan din satul Fundul Răcăciuni, jud. Bacău, căruia i-a cerut o carte de teologie (Dogmatică), cu care ocazie a propus preotului să susțină introducerea limbii maghiare în biserică, dar preotul arătându-se defavorabil acestei propuneri, Frâncu s-a arătat mirat, spunând că își punea cea mai mare nădejde în sprijinul său. Apoi, în postura cu mâinile încrucișate pe piept, a rostit cuvintele: „Pentru mântuirea unui suflet să nu fie pusă în biserică limba maghiară?”. Cele de mai sus relevă suficient adevărata acțiune dusă din umbră de Frâncu Gheorghe.

De asemenea, mai suntem informați că în cel mult trei săptămâni, în raza județului, în comunele cu majoritate ceangăi, vor sosi numiții Ticu și Priznea din Ardeal, pentru a pune bazele organizării M.A.D.O.SZ.-ului, primul fiind din Centrala M.A.D.O.SZ.-ului din București.

În ce privește sentimentele populației ceangăești, par a fi împărțite, unii sunt pentru M.A.D.O.SZ., iar alții – și aceștia reprezintă marea majoritate – sunt pentru contopirea ceangăilor cu marea majoritate românească.

Problema merită o atențiune deosebită având un aspect șovin și rasial.

Informațiuni sigure și verificate în parte. Am luat măsuri de filajul tuturor celor semnalati și a strânger probe concrete contra lor.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. G-ral. al Jand., Inspect. Jandarmi Iași, C.C. Militar nr. 5.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 71/1947, f.148-149)

D.G.P.

31 martie 1947

Primindu-se informațiuni că mai mulți tineri maghiari din Gherla ar părăsi orașul, trecând clandestin în Ungaria, s-au făcut cercetări constatându-se următoarele:

Treceri clandestine s-ar face în apropierea comunei Socaciu-Satu Mare, punct mai slab păzit, de unde se strecoară atât din Ungaria, cât și din România multe persoane, transportând uneori mari cantități de mărfuri.

Motivele atribuite plecării din Gherla a tinerilor maghiari s-ar datora: simțămintelor șovine ce le păstrează aceștia, mai ales după ce au văzut că Ardealul a rămas definitiv României, propagandei ce se face potrivit căreia în Ungaria vor căpăta de lucru, cât mai ales zvonurilor care circulă în privința obligațiunii statului român de a trimite brațe de muncă în Uniunea Sovietică.

În rândurile maghiarilor se spune că guvernul maghiar ar fi primit recomandățiuni din partea americanilor să accepte intrarea în Ungaria a tuturor refugiaților, deoarece va primi un ajutor pentru întreținerea acestora.

Neverificată. Sursă: Insp. de Pol. Cluj (Jl. 58608-S)

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 40/1947, f.394)

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2071 din 5 aprilie 1947

Urmare la nota informativă nr. 1798 din 21 februarie 1947, prin care am semnalat plecarea în Ungaria a șovinistului Totu Gheorghe din comuna Gârleni, județul Bacău.

Informăm că numitul individ s-a înapoiat din Ungaria la ziua de 20 martie 1947. Sosind în localitate, a început a face propagandă iredentistă maghiară, spunând ceangăilor că în Ungaria este bine de trăit și că fiecare să-și procure acte pentru a pleca în Ungaria. Numitul individ instigă ceangăii că până la soluționarea situației lor, să nu accepte în biserică și școală slujbe și învățământul în limba română, ci numai în limba maghiară.

A lansat zvonul că în curând va sosi, venind din Ungaria, la Lespezi, jud. Bacău, un ministru plenipotențiar, pentru a vorbi ceangăilor și a se interesa de situația lor.

Înainte de a sosi în comună, individul Gh. Totu a luat mai întâi legătura cu Gh. Frâncu din comuna Cleja, fost legionar și în prezent conducător în umbră al acțiunii iredentiste.

După venirea lui Gh. Totu în comuna Gârleni, județul Bacău, la biserica romano-catolică din Lespezi, mai mulți ceangăi iredentiști instigați de acest Totu, cât și de preotul Minuț Ioan, au pătruns în biserică, au bătut și alungat de la slujba religioasă pe dascălul catolic Pătrașcu, pe motivul că acesta nu voiește să slu-

jească în limba maghiară în biserică. Starea de agitație și încordarea între ceangăii iredentiști și cei neiredentiști maghiari din comuna Gârleni, județul Bacău, crește din zi în zi mai mult, datorită propagandei duse de preotul Minuț Ioan și Gh. Totu.

Începând de la 1 ianuarie 1947, din raza acestui județ, și în special din comuna Sănduleni și Gârleni, au plecat în Ungaria un număr de 31 ceangăi, în urma propagandei exercitate de cei de mai sus.

Informațiuni sigure și verificate. Continuăm cu filajul ceangăilor.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. G-1. al Jand., Inspect. Jand. Iași, C.C. Militar nr. 5

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 71/1947, f.134)

146

68/pol. 1947.

Bukarest, 1947. aprilis 10.

Tárgy: A Bolyai Tudományegyetem orvosi fakultásának problémái

A román kormány által 1945. év folyamán létesített Bolyai Magyar Tudományegyetem sikeres megalakulását és a kezdeti nehézségeinek leküzdését nagyrészt annak köszönhetette, hogy kb. 36-40 magyar állampolgárságú egyetemi tanár, tanársegéd és segédszemélyzet maradt Kolozsvárt, biztosítva így a magyar egyetemi oktatás folytonosságát. A Bolyai-egyetem vezetőségének sikerült a román kormánynál elérni, hogy a fent említett magyar állampolgárságú tanárok és személyzet a román államtól szerződéses alkalmazást kaptak. Az utóbbi időben sajnálatos módon mind gyakrabban előfordul, hogy a Bolyai-egyetem magyar állampolgárságú tanárait kinevezik magyarországi tanszékekre, s ezzel súlyosan veszélyeztetik a Bolyai Tudományegyetemnek nemcsak a nivóját – melyet természetesen a nagyobb tudományos múlttal és összeköttetéssel bíró magyar állampolgárságú tanárok adtak meg –, hanem működését és magyar voltát is, miután a megüresedő tanári állásokat a még alig kétéves egyetem nem tudja minden esetben rögtön betölteni, és így vagy az oktatásban komoly fennakadás keletkezik, vagy ami talán még veszedelmesebb, magyarul tudó román tanárokkal töltik be az üres állásokat.

Különösen súlyos csapást jelentene a marosvásárhelyi orvosi fakultás részére, ha a magyar állampolgárságú Klimkó sebészprofesszort a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem sebészi tanszékeire neveznék ki. Értesülesem szerint az egyetem már meghívta, csak a kinevezés nem történt még meg. Klimkó professzor távozása két szempontból volna hátrányos a Bolyai Tudományegyetemre. Az orvosi fakultás hírnevét a laikusok előtt ugyanis leginkább a sebészprofesszor teremti meg, így a marosvásárhelyi Bolyai-egyetem marosvásárhelyi orvosi fakultása is jó hírét nagyrészt az egészen kiváló képességű Klimkó sebészprofesszornak köszönheti. Gyakran az Ókirályság területéről jönnek román betegek Marosvásárhelyre, hogy magukat Klimkóval operáltassák. Másodszor az egyetem, nem tudván helyét hirtelen megfelelő magyar orvossal betölteni, egész konkrét formában szóba került már

egy román tanár kinevezése a sebészeti tanszékere. Az egyetem illetékes köreinek véleménye szerint Klimkó hirtelen távozása esetén a fenti megoldás elől nem tudnánk sikeresen elzárkózni. Román tanár kinevezése pedig precedenst teremthet úgy, hogy a jövőben megürülő helyekre is a románok pályáznának, ami az egyetem eddigi magyar jellegét lényegesen megváltoztathatná.

Ezért tisztelettel kérem a Miniszter Urat, szíveskedjék az illetékes hatóság figyelmét a fenti szempontokra felhívni és esetleg egy olyan megoldást javasolni, hogy ha már a Bolyai-egyetemről neveznek ki tanárokat a magyarországi tanszékekre, akkor kössék ki, hogy az illető professzor csak akkor foglalhatja el tanszékét, ha a Bolyai-egyetem időközben megfelelő tanárral tudta tanszékét betölteni. Így elérhető lenne, hogy magyar állampolgárságú tanár magyarországi tanszéke biztosítva legyen, és az összmagarság szempontjából oly különös fontossággal bíró Bolyai-egyetem is megtarthatná még egy-két évig nélkülözhetetlen tanárait. Meg kell jegyezmem, hogy ezt a megoldást a legtöbb magyar állampolgárságú tanár is megnyugvással elfogadná, akik természetesen attól tartanak, hogy ha nem fogadják vagy nem foglalják el a magyarországi tanszéket, pár év múlva mint magyar állampolgár Romániából esetleg távozni kényszerülve nem fogják tudni hol folytatni tudományos működésüket.

Ilyen vagy ehhez hasonló megoldást kellene sürgősen Klimkó professzor esetében is találni.

A Magyar Politikai Misszió vezetőjének távollétében: követségi titkár.

Gyöngyösi János Úrnak, magyar külügyminiszter, Budapest.

[TRADUCERE]

68/pol. 1947

București, 10 aprilie 1947

Subiect: Problema Facultății de Medicină a Universității „Bolyai”

Universitatea Maghiară „Bolyai”, înființată cu succes în 1945 de statul român, datorează în mare parte învingerea dificultăților de la început celor aproximativ 36-40 profesori, asistenți universitari și personal auxiliar, care au rămas la Cluj, asigurând continuitatea învățământului superior în limba maghiară. Conducerea universității „Bolyai” a obținut din partea statului român angajări cu contracte de muncă pentru acești profesori și asistenți, cetățeni maghiari. Din păcate, tot mai des se întâmplă ca acești profesori cu cetățenie maghiară să fie numiți în diferite unități de învățământ superior din Ungaria, punând în pericol nu numai nivelul universității „Bolyai” – desigur dat de profesorii cu cetățenie maghiară, cu o carieră științifică impresionantă –, ci și existența, respectiv calitatea de universitate maghiară, pentru că universitatea, abia de doi ani existentă, nu are posibilitatea de a umple posturile vacante. Astfel, se produc fie serioase discontinuități în predare, fie, lucru și mai periculos, posturile vacante sunt ocupate de către profesori români vorbitori ai limbii maghiare.

Facultatea de Medicină din Târgu Mureș ar suferi o grea pierdere dacă profesorul și chirurgul [Dezső] Klimkó ar fi numit profesor la Universitatea „Péter Pázmány” din Budapesta. Din câte știu eu, universitatea și-a trimis deja invitația, doar numirea nu a avut loc încă. Plecarea profesorului Klimkó ar însemna o dublă pierdere pentru Universitatea „Bolyai”. Prestigiul facultății de medicină în rândul

laicilor se datorează în mare parte profesorului chirurg, astfel profesorul Klimkó, pentru calitățile sale excepționale, este cel căruia i se datorează renumele facultății de medicină din Târgu Mureș a Universității „Bolyai”. De multe ori, pacienți români din Vechiul Regat vin la Târgu Mureș pentru operație la chirurgul Klimkó. În al doilea rând, din cauza incapacității universității de a umple postul liber cu un medic corespunzător, s-a vorbit deja în mod concret de numirea unui profesor român la catedra de chirurgie. După părerea unor cercuri competente ale universității, în cazul plecării bruște a chirurgului Klimkó, universitatea nu va putea găsi o alternativă la soluția mai sus menționată. Numirea unui profesor român ar putea crea însă un precedent, în sensul că și în viitor, pentru posturile vacante, ar concura tot profesori români, schimbându-se astfel caracterul maghiar al instituției.

Din această cauză, vă rog respectuos, domnule ministru, să binevoiți a atrage atenția autorităților competente asupra considerentelor de mai sus și eventual a propune drept soluție ca în cazul în care un profesor de la Universitatea „Bolyai” este numit la o catedră în Ungaria, să fie stabilit că el își poate ocupa postul numai dacă între timp la catedra de la Universitatea „Bolyai” s-a găsit un succesor potrivit. Astfel, ar fi posibilă atât asigurarea unui post în Ungaria pentru profesorii cu cetățenie maghiară, cât și păstrarea lor în cadrul universității „Bolyai”, atât de importanță din punctul de vedere al ungarimii, pentru încă unul-doi ani. Aș dori să menționez faptul că această soluție ar fi primită fără rețineri și de profesorii în cauză, care desigur se tem că dacă nu ocupă aceste catedre în Ungaria acum, peste câțiva ani, fiind nevoiți să plece din România ca cetățeni maghiari, nu își vor putea continua cariera academică din lipsă de catedre.

O astfel de soluție sau asemănătoare ar trebui găsită urgent și în cazul profesorului Klimkó.

În absența conducerii Misiunii Politice Ungare: secretarul Ambasadei.

Domnului János Gyöngyösi, Ministrul de Externe ungar, Budapesta

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-1738-1947, f.587-588)

147

Copie. Traducere din limba ungurească

Expeditor: Kovács Mária, str. Pata, Cluj, Secția Culturală a „Dermatei”

Primitor: Tov. Csatár Imre, redacția ziarului din Győr, Ungaria

Dragă Tovarășe Csatár,

Desigur, te va surprinde că oare de la cine ai și primit scrisoare din România, dar îți reamintesc dinainte, să nu trebuiască a te gândi, dacă îți mai amintești de mine, de Kovács Mária, de la textilele din Győr.

Tov. Csatár, oarecum mi-am ținut de datorie să-ți scriu, cât de mult s-a ridicat nivelul ziarului vostru, căci sora mea obișnuiește să mi-l trimită și astfel sunt în stare să-l apreciez. Nici nu se poate asemana cum a fost în trecut față de cum este acum. Se vede că este condus de comuniști conștienți, ceea ce e de mare ajutor pentru corectarea opiniei publice.

Deduc din ziar că în Partidul Comunist din Győr s-a întâmplat o mare evoluție, la ceea ce mă bucur foarte mult. Mai citesc din ziar și aceea că și o anumită persoană este acolo plasată la locul cuvenit, ce ar fi fost actual și când eram eu acolo, dar ce întârzie se vede, că nu rămâne. Știi tov. Csátár, de când am venit acasă și privind lucrurile din punct de vedere al comodității, abstrăgând de la faptul inflației, e mult mai comod acasă și totuși atât de fericită iau gazetele din Ungaria acum, nu cumva să mă înțelegi greșit, că doar șovinismul m-ar conduce la aceasta, nu, dar ziarul din Győr, așa mi-e crescut de inimă. Și mă gândesc la tovarășii mei, la acele lupte grele pe care a trebuit să le ducem, care unesc pe om și leagă mai mult sentimentele. Dar știi tov. Csátár, cum în de cu totul altă lumină privesc eu lucrurile acum, eu care am trecut peste acele teribile lucruri, pe care noi abia acum începem a le încerca. Așadar, te interesează ca să fac cunoscut lucrurile cum stăm, aici la noi sunt încă departe acele lucruri peste care noi acum un an am trecut, câștigul de o săptămână abia e de ajuns pentru un kg. de untură, numai chestiunea pâinii e aici foarte grea, deoarece aprovizionarea publică nu asigură nimic pe seama acelora care nu lucrează în uzine.

De altfel, eu lucrez în „Dermata”, căci venind acasă am fost primită la locul meu vechi, cu toate drepturile din trecut, astfel eu am umblat bine, căci după o jumătate de an am primit stofă de haină de activitate, foarte ieftină, și la un an primim două perechi de ghete aproape gratuit și două jumătăți de pingele și resturi de talpă bune și pentru pingelit. Și acestea le primește și mama mea și în afară de aceasta primim câte 30 deca pâine pentru tot a doua zi și tot atâta mălai în zilele fără pâine; până acum un lucrător a primit 50 decagrame carne de persoană săptămânal, o dată carne de porc și o dată de vită. Uzinele „Dermata” lucrează cu mare putere, are o mare ascendență în economia țării pentru că are 4300 lucrători și aprovizionează 11.000 de membri de familie ai lucrătorilor. Are leagăn, azil de zi pus în mâinile cele mai ordonate, are popotă, unde acum se fierbe nu tocmai bine, deoarece nu are din ce, dar în popota „Dermata” mănăca gratuit 100 studenți unguri și români amestecați, cu care dovedim că muncitorii sprijinesc studenții în învățatură și în schimb așteaptă să-și pună știința în serviciul democrației.

Are secție socială, secție sportivă, secție culturală cu diferite ramuri de activitate, cerc cultural, care are de scop sondarea talentelor și promovarea lor, are un mare cor, orchestră de cameră, fanfară și instruiesc pe lucrătorii capabili la orice instrument, are grupare de dans românească și ungurească, care au costumele naționale proprii, numai atât e deosebirea, că tricolorul roș-alb-verde nu este admis, adică nu este liber, pentru că ar da ocaziune reacției române să atace democrația; are grupare teatrală stabilă și o grupă de *belle arte* care acum va avea o expoziție a fabricii; aceasta o facem pentru a se vedea de către artiști calificați, care sunt proprii, pentru a fi instruiți și după ei, e un rezultat surprinzător de bun, la ce mă bucur foarte mult deoarece și eu sunt nițel interesată, deoarece s-a făcut la inițiativa mea.

Ei, acum revin la ceea ce noi mai avem. Avem un ziar de perete destul de ordonat, la care eu sunt responsabilă, aici lucrez la secția culturală. De când am venit acasă am făcut foarte multe ziare de perete frumoase, dar acesta l-am adus de la voi, deoarece aici le făceau foarte primitiv, nu au avut decorațiile pe care acum le are. Are o redacție de 10 membri, care ține ședințe săptămânal, în care citește articolele și le corectează între ei; dacă are greșeli mari, ce nu e de publicat ori se restituie, ori în știrile redacționale o scriem, ori le arăt care sunt greșelile. Ca să consolidăm, din timp în timp convoc corespondenții activi, care își spun părerea despre decoruri și nivelul gazetei. Și primindu-le propunerile lucrăm mai departe, așa încet se clădește ceata corespondenților prin aceasta. Din timp în timp vine câte un ziarist și teoretic ne arată

cum trebuie să reliefăm chestiunile politice și economice. Centrul partidului de aici, nu demult a ținut un curs de trei zile, care este scopul ziarului de perete, cum trebuie să meargă un ziar de perete automat, care este ziarul de perete rău, care sunt articolele ce clădesc și care sunt acele care distrug. Ne-au dus prin sectoare și ne-au arătat ziarele de perete.

Și eu obișnuiesc să merg prin alte uzine și, zău, nici unul nu e așa ca al nostru, nu pentru aceea o spun pentru că e opera mea, ci pentru că dau și sprijinul material. 22 de exemplare funcționează pe teritoriul uzinelor și acum îți închipui că în mare parte eu le fac pentru că eu sunt independentizată. Dar știi, tovarășe Csatár, nu pot să fiu suficient de recunosătoare partidului din Győr, că și pe mine m-a trimis la școala de cadre, căci numai acum încep mai intens, prin învățatură, să înțeleg și să gândesc. În timpul liber învăț dacă pot și nu demult am fost la o școală de cadre și am fost clasată între elevii cei buni și acum, după lucru, frecventez o școală de cadre sindicale.

De altfel, ce privește limba de naționalitate, totul este publicat în limba ungară și română, deoarece „Dermata” – în marea ei majoritate – este ungurească. Frontul Unic Muncitoresc abia acum începe a se contura, dar până acum, zău, am stat pe un picior foarte slab. Dar aici, noi comuniștii, suntem în majoritate uriașă, acum ne pregătim pentru 1 Mai, defilarea va fi foarte simplă, dar cu atât mai activă va fi producția, care toate pentru aceea sunt făcute, ca să putem trece peste greutatea economică. Și sindicatele au invitat muncitorimea Clujului la emulație de producție și culturală de două luni. Pentru care motiv noi lucrăm foarte.

Dragă tovarășe Csatár, dacă ai putea din aceste chestiuni să utilizezi ceva, aș fi foarte bucuroasă, în afară de aceasta avem în uzină o admirabilă brigadă de cutreierat satele cu camioanele uzinei, muncitorii se deplasează și primesc leafa și dacă mașinile uzinei sunt ocupate, se folosesc de mașinile armatei sau alte uzine, se ajută reciproc.

Dragă tovarășe Csatár, comunică conducerii partidului și celorlalți tovarăși de acolo adevărata mea dragoste bolșevică și dacă mergi în uzinele textile din Győr, ca să ții ziua partidului, predă salutările mele și la revedere peste două luni.

Și acum, încheindu-mi rândurile, nu te uita la scris, căci numai acum mă exersează la mașină. Cu dragoste și saluturi bolșevice din România Democrată.

Kovács Mária

Cluj, la 23.IV.1947

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 12/1946-1947, f.70-71)

148

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 105 din 24 aprilie 1947

Informăm următoarele: În urma acțiunii protopopiatului catolic din Bacău, preotul Minuț Ianoș din comuna Gârleni, parohia romano-catolică Lespezi, a cărui acțiune a fost semnalată de noi prin notele informative nr. 1571 din 16 ianuarie, nr. 1789 din 21 februarie și nr. 2071 din 5 aprilie 1947, a fost suspendat din funcțiune.

Suspendarea nu s-a efectuat, întrucât – după cum suntem informați – în urma intervențiilor M.A.D.O.SZ.-ului, a fost menținut mai departe în serviciu.

În urma acestui fapt, a venit în Bacău un reprezentant al M.A.D.O.SZ.-ului, care împreună cu dl. prefect al județului au mers în comuna Gârleni (Lespezi), la preotul Minuț Ianoș, iar după aceea la Protopopiatul romano-catolic, pentru a vorbi cu protopopul catolic Tălmăcel. Acesta nefiind găsit, s-a vorbit cu preotul Dumău de la Protopopiat, pe care l-a întrebat de ce se opun introducerii limbii maghiare în biserică la populația ceangăiască. Preotul Dumău a răspuns că pentru introducerea limbii maghiare în Biserică este necesar mai întâi a se înființa școli de limbă ungrească, că nu este normal ca la școală populația să învețe românește, iar la biserică slujbele să se facă în ungrește. Tineretul a învățat românește bine și în prezent copiii învață tot românește.

Semnalam această acțiune ce se duce pentru introducerea limbii maghiare în biserică în mijlocul populației ceangăiești, întrucât reușita acestei acțiuni într-o comună ar atrage după sine introducerea limbii maghiare în toate comunele ceangăiești din acest județ și din Moldova, motiv după aceea de expansiune teritorială în Ardeal, prin schimbul de populație ceangăiască din Moldova în Ardeal și a populației românești din Ardeal în Moldova în locul celei ceangăiești.

De asemenea, ar atrage după sine și considerarea populației ceangăiești ca populație minoritară.

Informațiune sigură și verificată, iar ultimele două aliniate sunt părerea mea personală.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. Gl. al Jand., Inspect. Jand. Iași, C.C. Milit. nr. 5 Bacău.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 71/1947, f.136)

149

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 180 din 26 aprilie 1947

Informăm următoarele:

În legătură cu acțiunea de introducere a limbii maghiare în localitățile populate de ceangăii din Moldova, organizația M.A.D.O.SZ., în ultimul timp, a început să răspândească în comunele locuite de ceangăii broșuri scrise în limba maghiară, prin care se susține introducerea limbii maghiare chiar și în instituțiile de stat.

Astfel, numitul Ștefan Dogaru din comuna Ferdinand, jud. Bacău, membru P.C.R. și activist notoriu pentru M.A.D.O.SZ., a răspândit prin satele locuite de ceangăii broșura scrisă în limba maghiară, intitulată *Nemzeti kívánságok*, tradus în românește „Optațiuni (dorințe) naționale”, din care s-au extras în românește pasajele tendențioase, ce se anexează la prezenta notă. Se anexează și broșura în original.

Informațiuni sigure și verificate. Am luat măsuri de supraveghere a evenimentelor iredentiști maghiari.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. Gl. al Jand., Inspect. Jand. Iași, C.C.M. nr. 5 Bacău

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 71/1947, f.60)

150

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 183 din 26 aprilie 1947

Informăm următoarele:

În comuna Gârleni, satul Lespezi, județul Bacău, populația ceangăiască s-a împărțit în două tabere, astfel că unii vor introducerea limbii maghiare – fără însă a li se știrbi calitatea de români –, iar unii vor să nu se introducă limba maghiară sub nici o formă și luptă pentru desființarea ei.

În această situație, aceste două grupuri sunt în permanentă ceartă și se întrevăd pentru viitor incidente sângeroase. În ultimul timp, aceste două grupuri, fiecare din ele, au adresat Ministerului Cultelor câte o cerere (memoriu), arătând fiecare dorințele lor, după care se anexează copie[1].

Informațiuni sigure și verificate. Continuăm cu supravegherea.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. G-ral. al Jand., Inspect. Jandarmi Iași, C.C. Militar Nr. 5 Bacău

[ANEXA 1]

Copie după cererea (memoriu) adresată Ministerului Cultelor de către grupul de ceangăi din comuna Gârleni, satul Lespezi, județul Bacău, care susțin introducerea limbii maghiare în biserică.

Domnule Ministru,

Mai mulți locuitori din comunele județului Bacău vă facem pe această cale lămurire în ce privește folosirea limbii maghiare în biserică, și anume:

Toți locuitorii acestor comune, numiți „ceangăi”, de naționalitate română, religie romano-catolică, și după recentele dovezi prin analiza sângelui cu reacție „Isochemaglutinare” suntem de origină etnică română. Totuși nu înțelegem cauzele și împrejurările cum s-a perpetuat limba maghiară în familie, devenind limbă mater-

nă. Posedăm toate notele esențiale naționalității române, dintre care cel mai caracteristic și fundamental portul. Aspirațiunile noastre au fost totdeauna românești, sunt și astăzi și vor fi și în viitor.

În decursul veacurilor am avut școli românești. Numai în biserică se folosea jargonul ceangăiesc, derivat din limba ungurească. De la 1939 încoace s-a exclus definitiv din biserică limba poporului ceangău. Nu ne-am opus de dragul limbii țării, dar femeile au suferit foarte mult.

Astăzi, înțelegând că suntem sub regimul democratic, ar fi cu cale să se folosească în serviciile bisericii, pe lângă limba țării, și limba poporului ceangău, aceasta pe seama femeilor. Superiorii bisericii însă nu vor să permită aceasta, de teama unui compromis, pe lângă aceasta unii preoți merg prea departe cu stăvilirea reintroducerii limbii maghiare în biserică, degenerând în șovinism și cu ațâțarea urii de rasă. Astfel, preotul Francisc Hoidon, din comuna Cleja, îndrăznește să demonstreze poporului în predicile din altar că dacă poporul optează pentru limba maghiară, în viitor și chiar după căderea guvernului va suferi sancțiuni grele.

Din primul loc vrem să se țină seama că folosirea acestei limbi nu o cerem ca un drept în baza statutului naționalităților, deoarece ne considerăm români. Cerem numai ca un privilegiu folosirea acestei limbi, așa cum s-a folosit în decursul veacurilor, până la dictatura din 1939, astfel ca întreg poporul să fie satisfăcut.

Deci vă rugăm stăruitor, domnule ministru, ca sub conducerea de astăzi să se pronunțe asupra acestei chestiuni, atât de complicată (fiind români și limba în familie ungară), dar pronunțarea să se facă prin anumită legiferare, ca să nu se știrbească naționalitatea română a masei catolice care o formează ceangăii, prin privilegiul ce s-ar acorda cu folosirea limbii ungare în biserică. Căci nu mai putem suporta atacurile ce ni se dresază de către toți intelectualii, șefi de instituții publice, prin calificativul de „boanghină” și altele.

Să se aibă în vedere că nu tindem deloc la maghiarizarea acestei mase și nu pretindem decât numai cele inerente unui regim democratic, pentru satisfacția generală a poporului ceangău.

În speranța că justa noastră cerere va fi soluționată în mod favorabil de dvs., în care avem toată încrederea ca fiind reprezentantul ideii democratice aplicată în țara noastră, vă rugăm a primi expresiunea profundului nostru respect.

Urmează semnăturile

[ANEXA 2]

Copie după cererea (memoriu) adresată Ministerului Cultelor și Artelor de către grupul de ceangăi din satul Lespezi, județul Bacău, care susține neintroducerea limbii maghiare în biserică.

Domnule Ministru,

Subsemnații, locuitori din comunele și satele județului Bacău, de religie romano-catolică, ținem să facem precizare asupra opțiunii noastre în ce privește reintroducerea limbii maghiare în biserică.

De când ne-am cunoscut pe aceste meleaguri, și istoria arată, am fost socotiți de români și tratați ca atare. Portul, obiceiurile, datinile strămoșești la nunți, înmormântări etc, sunt românești. Aspirațiunile noastre au fost totdeauna românești. Nu putem ține seama de limba vorbită în familie – jargonul ceangăiesc –,

derivat din limba maghiară și care nici o clipă n-a putut altera simțământul nostru național românesc. Știut este că limba nu poate fi criteriu pentru stabilirea unei naționalități. Astfel, în Ardeal, sunt sate ortodoxe care vorbesc numai limba maghiară, totuși nu încetează de a simți și de a fi români.

La fel, nu discutăm de religia noastră, căci nici confesiunea nu determină naționalitatea și nici nu o condiționează; astfel, un catolic poate fi: român, italian, belgian, francez, ungar, german etc, precum și un ortodox poate fi român, bulgar, rus etc, așa că noi ne considerăm români de naționalitate și origină etnică, însă de religie romano-catolică.

S-a dovedit în decursul veacurilor că ceangăii s-au distins în războaie contra Ungariei.

În baza principiilor democratice nu putem cere decât libertate deplină pentru intensificarea limbii românești, chiar și în materie de religie. Prin întâietatea ce s-ar da limbii maghiare, pe motiv că e limba noastră de familie, s-ar face mare greșală și aceasta pentru simplul fapt că limba maghiară e departe de jargonul nostru, atât literar, cât și ca dialect. Iar ca să se introducă cărți ungurești, putem spune că ni s-ar impune o nouă limbă, ceea ce nu a fost niciodată. Orice tentativă de acest fel o socotim că ar fi un început de deznaționalizare. Școlile noastre au fost totdeauna românești.

Să nu se înțelege că o facem aceasta din ură de rasă, ci nu putem admite ca tocmai acum, când acest jargon se stinge, să-i dăm loc la viață, mai ales că nu ne aparține nouă, ci e moștenit în împreriuri ce istoria confirmă pe deplin.

Cu deosebită stimă.

Urmează semnăturile

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 71/1947, f.113-115)

[1] În legătură cu divizarea locuitorilor din Lespezi în două tabere vezi și raportul consilierului Ambasadei Ungariei la București, din care rezultă că 320 persoane au fost pentru introducerea limbii maghiare în Biserică și doar 92 împotriva; totodată este evidențiată aversiunea Episcopiei Catolice din Iași față de utilizarea acestei limbi, atașând în anexă scrisoarea originală a episcopului, adresată preotului din Lespezi, prin care se indică utilizarea în cadrul serviciului religios a limbilor latină și română (*Magyar Országos Levéltár, KÜM, XIX-J-1-j-Rom-16/6-sz. n.-1945-1948. II, f. 499-500*).

Rezidența Cluj.

Nota nr. 1628 din 20 mai 1947

Către Biroul Rezidenților

Conducătorii reacțiunii maghiare din Ardeal, episcop rom. cat. Márton Áron, profesor universitar Venczel Iosif, Cluj, și av. Pásztay Géza au reușit să recruteze pentru acțiunea lor dăunătoare intereselor Sig[urantei] G[ene]r[ale] a Statului, pe următorii indivizi: Czíkó[1] și Czeller[2] din Poliția Oradea; insp. de poliție Patriciu Mihail din Cluj; insp. de poliție Palansck și Ștrul din Tg. Mureș. Ștrul este căsătorit cu o spioană maghiară[3].

Rolul poliției în această acțiune.

La Oradea, insp. Csikó și șeful Siguranței Czeller favorizează trecerea peste frontieră a spionilor unguri și a celor urmăriți.

Luptă contra elementului românesc de a nu intra în poliție, pentru ca acești democrați maghiari să lucreze nestingheriți cu spionajul maghiar și reacțiunea maghiară pentru autonomia Ardealului. Sunt cazuri când polițiștii români trimiși de Dir. G-rală a Poliției la Oradea nu au fost primiți, cu toate că elementele române erau vechi democrați și oameni ai P.C.R.-ului. Czeller împușcă cu mâna proprie un țaran român, însă la procesul de la Curtea Marțială Cluj este menținut în serviciu.

La Tg. Mureș, un elev plutonier este împușcat mortal de poliția poporului – cazul ajunge la cabinetul de instrucție în mâna unui judecător ungur, acesta tergiversează luni de zile, refuzând să dea orice explicație autorităților militare și chiar Ministerului de Interne, cerută prin organele de poliție. Insp. G-ral de Poliție Patriciu din Cluj, care avea atribuții de control în Ardealul de Nord, nu se sesizează de acest caz nici până azi, ceea ce denotă legăturile lui cu reacțiunea maghiară.

Tot la Tg. Mureș, un locotenent român, cu ocazia unei înmormântări a unui muncitor comunist, sub pretext că a încercat să tulbure înmormântarea, este luat pe sus de polițiști și dus la poliție, deoarece ungurii horthyști au încercat să-l linșeze, scuipându-l în față. Ofițerul a fost forțat să apară în balconul poliției și să-și ceară scuze publicului maghiar care striga și cerea îndepărtarea din armată a locotenentului, deși nu a fost vinovat, deoarece ofițerul mergea la gară în interes de serviciu pentru armata sovietică.

Astfel, situația continuă și în prezent la Tg. Mureș. Români democrați și progresiști din ținutul Mureșului și a întregii secuimi – după instalarea autorităților românești –, din cauza acestei lipse de măsuri ce trebuiesc luate împotriva celor menționați mai sus, pentru acțiunea lor șovină și contrară intereselor statului român, și-au pierdut încrederea în partidele democratice și progresiste în care au luptat și au crezut pentru o dreptate mai bună. Acești români democrați au trecut de partea reacțiunii, crezând că poate aici își vor găsi o alinare durerilor.

La Oradea, Cluj, Tg. Mureș, Alba Iulia, Sighet, Turda și Zalău polițiștii nu arestează decât români, care peste noapte devin fasciști și târați la instanță, Curtea Marțială, în timp ce ungurii se bucură de un regim special din cauză că în fruntea autorităților polițienești patronează elemente U.P.M.-iste, cum era un Czeller la Oradea și cu Csikó, Patriciu, Timofi, Nagy Sándor la Cluj, un Palasck, un Csikó și Strul la Tg. Mureș.

Toate aceste fapte evidente se întâmplau sub ochii insp. de poliție Patriciu Mihail, care nu lua nici o măsură, adică propriu-zis ia măsuri pentru îndepărtarea românilor din poliție și în timp de 6 luni activitatea sa dă roade întrucât peste 20 de români polițiști de carieră și noi numiți sunt dați afară din serviciu fără motive.

Dr. László a fost Șeful Siguranței la Cluj în anul 1946, în prezent consilier în Ministerul Justiției, a fost dovedit că a ținut legături strânse cu spionajul din Budapesta și ordinele ce priveau Siguranța Statului erau date de el în original U.P.M.-ului din Cluj.

Comunicat: dl. Deciu.

(Arhiva S.R.I., fond D., dos. 2327, f.27-28)

[1] Asupra lui Lőrinc Czíkó, inspector de poliție și activist în U.P.M. din Oradea, vezi și nota informativă a Marelui Stat Major, secția II, din 6 iulie 1945, în ceea ce privește maniera în care a procedat acesta pentru încadrarea personalului poliției din Sighetul Marmației: *Cartea Albă a Securității, 23 august 1944-30 august 1948*, I, coord. Mihai Pelin, București, Serviciul Român de Informații, 1997, p.215.

[2] Chestorul Lajos Czeller (1924-1953) era șeful Siguranței din Oradea, apreciat de superiorii de la București pentru acțiunile sale, cum ar fi arestarea preoților greco-catolici din jud. Bihor, în a doua jumătate a anului 1947.

[3] Mór (Mauriciu) Ștrul, absolvent al facultății de drept, era șeful Serviciului de Siguranță din Tg. Mureș. Într-o caracterizare a secției de cadre P.C.R., din 15 aprilie 1948, era apreciat ca: „devotat partidului, hotărât, bun organizator, cinstit, bine pregătit profesional, disciplinat, atașat instituției, bun conducător, sârguincios, se bucură de încrederea și dragostea subalternilor” (cf. *Cartea Albă a Securității, 23 august 1944-30 august 1948*, I, p.447).

152

Raport despre activitatea lui Robert Major

corespondentul ziarului „Kis Újság”[1] (al Partidului Micilor Agrarieni)
cu ocazia vizitei la București în cursul lunii mai 1947

Robert Major, corespondentul ziarului „Kis Újság”, a venit cu pașaport de serviciu cu ocazia tratativelor în legătură cu problema C.A.S.B.I.[2] A venit cu scrisori de recomandatie din partea lui Nagy Ferenc, președintele guvernului maghiar, și s-a impus ca om de încredere al acestuia. La București a luat legătură cu cercurile maniste și cu Alexandrini și Livezeanu[3].

A fost ajutat în tot timpul șederii sale la București de ziarista maghiară Juhász Sári, strâns legată și de cercurile istorice și de anglo-americani. La Ministerul Informațiilor a fost dus de atașatul de presă al Ungariei, tov. Kovács Gheorghe, care susține că atunci încă nu l-a identificat în legăturile lui cu reacțiunea.

Major a plecat și la Cluj cu recomandatia conducerii centrale a U.P.M.-ului. La Cluj a ținut o consfătuire la care au participat printre alții tovii Edgar Balogh, Juhasz etc. În cursul acestei consfătuiri a făcut următoarele declarații:

1. U.P.M. trebuie să se orienteze spre Maniu, căci viitorul e al P.N.Ț.-ului.
2. Maniu nu mai are nici un conflict cu Ungaria – de când Ungaria oficial a renunțat la revizionism –, deci nu e nici o piedică în calea colaborării micilor agrarieni cu P.N.Ț.
3. Maniu ar asigura U.P.M.-ului cu mult mai multe mandate parlamentare la o eventuală nouă alegere, dacă s-ar realiza această colaborare.
4. Dacă acest plan s-ar realiza, s-ar asigura din partea Ungariei un ajutor bănesc pentru U.P.M. și ar fi ușor posibil să se dea o sumă considerabilă U.P.M.-ului și dintr-un „împrumut suedez”. Seriozitatea acestor afirmații o susținea prin acel argument că el e un factor important în viața economico-financiară a Ungariei și că e candidat a deveni ministrul Finanțelor din Ungaria.
5. A afirmat că această nouă orientare ar întâlni nu numai simpatia puterilor apusene, dar și a U.S., care nu se călăuzește după principii politice, ci

după conjunctura necesităților imediate, doar a făcut pact și cu Hitler, de ce să nu facă o înțelegere cu Maniu, dacă vede că „e mai tare”.

Bogdan Iosif

București, 1947.V.23

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații externe, dos. 25/1947, f.1)

[1] „Kis Újság”, cotidian politic ilustrat înființat în 1887. După eliberarea Budapestei, la 30 martie 1945 a devenit publicația Partidului Micilor Agrarieni, încetându-și activitatea în 1952.

[2] Problema C.A.S.B.I. și cele legate de restituirea proprietăților maghiare (cf. Legilor 826/1946 și 998/1946) a generat dificultăți în relațiile româno-ungare. Pentru soluționarea lor a avut loc la București, între 21 aprilie-16 mai 1947, o conferință la care au participat experți români și maghiari, încheiată cu parafarea unui protocol (prilej cu care a participat și Róbert Major, invocat în document). Negocierile au lăsat în suspans mai multe aspecte, care vor fi obiect de negocieri ulterioare, semnându-se alte protocoale la București (25 noiembrie 1947) și Budapesta (13 mai 1948). Comisia mixtă s-a întrunit din nou la București între 10-21 septembrie 1948, când s-a încheiat o convenție ce prevedea, printre altele, reglementarea chestiunilor legate de administrarea bunurilor maghiare de la C.A.S.B.I. (vezi, în acest volum, doc. 173). Asupra acestei probleme vezi: *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 47/1948; în legătură cu documentul de față vol. *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéről (1945-1947)* [Revizionism sau autonomie? Documente din istoria relațiilor româno-maghiare], ed. Gábor Vincze, Budapest, Teleki László Alapítvány, 1998, p.326-331.

[3] Alex. Alexandrini era ministrul de Finanțe (23 august 1945-5 noiembrie 1947), iar Octav Livezeanu era ministrul Informațiilor (29 noiembrie 1946-30 decembrie 1947).

153

De la Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal
No. 3908-1947

Domnule Ministru!

Cu onoare vă rugăm să binevoiți a încuviința să mă adresez Excelenței Voastre în chestiunea următoare:

Preoții reformați Szabó Zoltán de la parohia Turda, jud. Turda, dr. Horváth Ladislau de la parohia Reghin, jud. Mureș, Bokor Martin de la parohia Huedin, jud. Cluj, Gruja Farkas de la parohia Murgești, jud. Mureș, Balog Francisc de la parohia Ghindari, jud. Mureș, Veress Josif de la jud. Sălaj și Elekes Victor, profesor la liceul ref. Aiud, Koncz Rudolf, profesor la liceul ref. Cluj, au fost arestați și transportați de autoritățile respective în lagăre din localități necunoscute de noi. După știrile ce însă nu le putem controla, toți șase se găsesc în Pitești. Eparhia noastră a intervenit în repetate rânduri, dar fără nici un rezultat.

Având în vedere că personalul clerical aparține corpului funcționăresc din subordinea Ministerului Cultelor, cu profund respect vă rog să binevoiți a interveni la autoritățile competente, ca preoții și profesorii susnumiți să fie puși în libertate. Ei nu au săvârșit nici o faptă condamnabilă și dacă totuși ar fi vorba de afirmația că trecutul lor nu este ireproșabil, Eparhia noastră își asumă responsabilitatea că toți șase vor sta în orice timp în comunitatea lor bisericească pentru a putea fi trași la răspundere. Fără motive concrete însă nu este de dorit ca indivizi,

care conform legilor noastre bisericești nu pot fi condamnați, să fie deținuți fără informația prealabilă a autorităților bisericești.

Suntem convinși că rugămintea noastră este bazată pe spiritul dreptății și echitabilității, din care cauză cu onoare vă rog să binevoiți a săvârși totul în interesul preoților susnumiți, precum și în interesul comunităților lor, ai căror membri m-au rugat stăruitor pentru intervenția aceasta[1].

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Cluj, la 29 mai 1947

Episcop
Vásárhelyi

Domniei Sale, Domnului Ministru al Cultelor, București

(Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.55)

[1] Asupra acestei probleme vezi *Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei*, dos. 52/1945, și cele două volume *Akik imádkoztak üldözöikért* [Cei ce s-au rugat pentru persecutorii lor], Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1996.

154

[mai 1947]

NOTĂ

În ultimul timp se observă o mișcare din ce în ce mai pronunțată în rândurile ceangăilor din județul Bacău, pe linia șovinismului maghiar.

Astfel, în mai toate satele de ceangăi, au început să se răspândească în mod regulat diferite cărți și reviste scrise în limba maghiară, aduse de diferiți emisari ai iredentismului maghiar, prin care locuitorii ceangăi sunt sfătuiți să ceară folosirea limbii maghiare în biserică, școli și diferite instituții.

– În satul Lespezi, pendinte de com. Gârleni, jud. Bacău, un grup de șoviniști maghiari au alungat preotul catolic din localitate, pentru motivul că nu le face servicii în limba maghiară, mergând până acolo că fac ei singuri slujba în biserică în limba maghiară și îngroapă morții fără preot, numai cu un dascăl improvizat, care vorbește numai limba maghiară.

– În satul Ciurgheș, pendinte de com. Palanca-Bacău, și care este populat în majoritate de ceangăi, preotul Petrișor Iosif, un cunoscut șovinist maghiar, fiind în permanent contact cu preoții maghiari din județul Ciuc, a început o adevărată teroare contra puținilor credincioși ortodocși, batjocorindu-i cu fel de fel de cuvinte jignitoare în orice ocazie și chiar în biserică. Tot acest preot obligă pe tinerii ceangăi să vorbească numai ungurește și-i îndeamnă să provoace scandaluri cu tinerii români ortodocși, pentru ca apoi, la cercetări, să se transforme în victime.

Se continuă supravegherea șoviniștilor maghiari din această regiune.

Unele elemente nepregătite, încadrate în organizația P.C.R. din jud. Bacău, nu se supun legii atunci când sunt chemate de jandarmi, astfel:

– Numitul Enache Dumitru zis Ciobotaru, din comuna Lălosia, având mandat de aducere la Cabinetul de Instrucție Bacău, deși a semnat pentru primirea mandatelor în mai multe rânduri, totuși nu s-a prezentat la termen, iar atunci când șeful de post a fost nevoit să-l trimită prin serviciul de transferare, s-a opus, împiedicând jandarmii să-și exercite misiunea. În urma acestui fapt, Cabinetul de Instrucție a trimis în judecată pe șeful de post pentru refuz de serviciu.

Asemenea cazuri s-au mai petrecut și cu activiștii P.C.R. Călmățui Ioan din com. Doftana, Ardeleanu Ioan din comuna Agăș și alții.

– În ziua de 23 mai 1947, s-a oprit în fața postului de jandarmi Agăș-Bacău o mașină, din care au coborât 7 persoane în frunte cu Dumitru Enache zis Ciobotaru, șeful organizației P.C.R. din Comănești, același județ. Intrând apoi cu toții în localul postului, acesta s-a adresat sergentului major Brăteanu Ioan cu cuvintele: „Hoțule, banditul, să știi că vă ridicăm pe toți și din mâinile noastre vi se va trage moartea”.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 74/1947, f.153)

155

[mai 1947]

Secret

Ordin de informații nr. 539/1947

I.G.J., cu ordinul de informații nr. 44 din 16 mai 1947, ne informează că au venit în țară, în mod clandestin, mai multe persoane ce au făcut parte din complotul antirepublican descoperit în Ungaria, dispunând a se lua măsuri urgente de identificarea lor, iar în caz de prindere să fie înaintați Direcțiunii Generale a Poliției, în referire la adresa nr. 59.166 din 6 mai 1947.

După descoperirea complotului recent din Ungaria, zeci de persoane care au fost implicate au fugit în România, trecând frontiera în mod clandestin, un astfel de grup de fugari a trecut frontiera într-un număr de 20-30 indivizi, în luna ianuarie 1947, în două grupuri, primul trecând frontiera prin regiunea Nădlac-Ceanu Mare și un al doilea prin Curtici. La Curtici, trecerea frontierei pentru acești complotiști a fost înlesnită de către un oarecare Dávid Sándor, cetățean maghiar, are domiciliul stabil în comuna Nagykomarás-Ungaria, de unde, prin moșia Dorobanți a lui Almásy Pavel din apropierea comunei Curtici, trecea deseori din Ungaria în România, călătorind până pe la Arad și ocupându-se cât de contrabandă, cât de treceri frauduloase.

Dávid Sándor este originar din Ardeal, însă s-a stabilit în Ungaria mult înaintea Dictatului de la Viena. Sora lui este cetățean român, a locuit în ultimul timp la hotelul „Pax” din Tg. Mureș, a făcut cunoștință acum 5-6 săptămâni cu un fabricant de ghete din București cu numele de familie probabil Stelea.

Cu primul grup de complotiști din luna ianuarie 1947 a trecut frontiera și individul Veres Lajos, a stat o singură zi la Tg. Mureș, unde a declarat într-un cerc intim că posedă deja hârtiile românești, din Tg. Mureș, de unde a plecat să se angajeze ca specialist sonдор la Ploiești, actele ce și le-a procurat la Tg. Mureș sunt ca ale unuia care de curând ar fi venit dintr-un lagăr sovietic și ar fi originar din Tg. Mureș. Tot el a mai afirmat că ambele grupuri de complotiști s-au refugiat spre

Vechiul Regat, deoarece după cum a spus acesta și după cum se crede acolo ar fi mai bune posibilități de camuflare.

Semnalmintele lui Dávid Sándor, care a înlesnit trecerea clandestină a primului grup, sunt următoarele: statură mijlocie, robust, de 20-30 ani, păr negru dat peste cap, vorbește destul de bine românește, mustață sau barbă nu are, poartă cizme ofițerești.

Semnalmintele complotistului Veres Lajos sunt următoarele: talia circa 1.65 m., blond deschis, asemănător unui german, fața palidă cu pistrui, vizibil, are 25-27 ani, barbă și mustață nu are, dacă nu l-a vândut până acum – poartă pe deget un inel mare masiv de aur de pecete.

Ambii indivizi pot da informațiuni prețioase în legătură cu restul complotiștilor. Rezultatul urmăririlor dvs. se va înainta acestui Inspectorat până la 8 iunie 1947.

Inspector Jandarmi Cluj
Colonel Dinescu

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, inv. 400, dos. 119/1947, f. 20)

156

Cluj, la 8 iunie 1947

Dragă Petrică[1],

Bucuria mea și a noastră, a tuturor adevăraților prieteni, puțini câți mai suntem, e mare, știind, în sfârșit, că ești în viață și încă liber. Am zis: puțini, câți suntem, căci eu, zi de zi, unul câte unul, din cei ce îi știam de ai noștri, părăsesc brazda, unii taie ogorul străin, parcă acolo s-ar fi născut, alții se camuflează, iar alții, ce e și mai trist, dansează în două sau mai multe melodii. Nu-i vorba, aceștia sunt oamenii viitorului, cu prieteni mari și mari, foarte mari merite.

Dar să las secăturile să-și facă micile și murdarele lor târguieli. Cei ce mai suntem aici, ne bucurăm și se bucură și satele de această bună veste. Îngrijorarea era mare și teama e și azi și voi înțelege că, de ce, pe lângă saluturi de bucurie și frățească strângere de mână, acei simpli oameni cu mult bun simț și mult curaj îți transmit prin mine rugămintea să nu vii încă pe aici. Eu însumi sunt de aceeași părere și chiar am rugat-o pe doamna să-ți transmită părerea.

Aici în Cluj, din martie începând, când s-au operat primele arestări de ostateci, între care ai fost și d-ta, arestările se țin lanț. Altfel, așa e și în restul ținutului. Lumea e speriată și o mare groază a pus stăpânire pe sufletele bieților români intelectuali și țărani mai bine, deoarece din felul cum se procedează la arestări, nu se vede un criteriu social sau politic și nimenea nu mai e sigur pe clipa următoare a vieții lui. Și aceste arestări, care se fac în totalitatea lor aproape numai noaptea, se fac nu de organele executive oficiale, ci de niște persoane politice în asistența poliției.

La începutul lunii mai s-au mai făcut arestări în masă. Atunci au ridicat între alții pe profesorii Modrigan, Jencica, Borza, dir. școlii primare nr. 8, pe Mitrea, pe Tecușan de la Adm. Financiară și mulți alții. Acum, de atunci, arestările se fac în mic, dar insistent; l-au ridicat și pe fiul d-nei Pascu, stud. univ., nu se știe nici unde e depus. Mamei sale i se refuză peste tot – și la minister – să i se spună de soarta fiului ei.

Clujul se transformă cu încetul și pe nesimțite. Pe străzi multă lume străină, cu intelectuali români abia te poți întâlni, sunt duși sau fugiți. Cei ce mai sunt, circulă grăbiți și numai strict timpul necesar treburilor zilnice, mai mult prin străzi lăturalnice, iar la învăluitul serii întâlnești câte un intelectual român grăbit, în aparență indiferent, nu însă spre acasă, ci în alte direcții. Sunt cei ce dorm pe la cunoscuți, pentru a nu fi surprinși noaptea în pat. La birouri, prin magazine sau la uzine, la orice scârțâire de ușă tresar, oare nu intră cei ce ridică.

Pe stradă se circulă în tăcere. Doi-trei, când se întâlnesc, vorbesc în șoapte, privind împrejur, iar dacă treci pe lângă ei, constăți că nu-și spun nimic. Și nu te surprinde această atitudine pentru că încetul devine și felul de a fi al tău și al fiecăruia din cetățeni.

Nu e mirare dacă tresari când auzi pași mai energici în urma ta, iar sosit în preajma casei tale privești, încetinindu-ți pasul și cercetezi, dacă nu cumva miroase a străin pe acasă sau în jurul casei și, după ce intri, te zăvorești bine, deși nu-ți folosește la nimic, pentru că se intră cu chei false sau prin spargere. Noaptea unii veghează, alții dorm îmbrăcați. Și sunt mulți de aceștia. E felul de viață al omului modern. E darul atotputernicei Neo-„Democrații”.

Foamea se întinde peste tot. Rezervele sunt terminate. Mulți slujbași mănâncă o dată la zi sau o dată la două zile. Salariul lunar al unui vechi slujbaş familist abia ajunge pentru 15-20 kg. pâine. Din acest salariu trebuie să-și hrănească familia. Sunt familii care nu au văzut pâine și mămăligă de săptămâni. Oamenii abia se mai țin pe picioare de slăbiți. Pe piață se cumpără și tărăța, pentru a face un fel de pâine, care a ajuns să fie 80-100 lei la kg.

Mizeria progresează în mod feroce. Pe stradă se văd tot mai mulți oameni în haine zoioase și zdrențuite. Nu ajunge nici de petece, iar ceea ce au avut mai bun, au vândut ca să se poată hrăni. Cunosc case de intelectuali români care au rămas dezbrăcați complet de covoare și alte lucruri de prisos în democrație și acum au ajuns să-și vândă rufăria, hainele și mobila. Unii au ajuns la limită, îi vezi cum jenați își ascund petecele de pe haine, sub care se vede câte o cămașă cârpită cu ață groasă. O pătură nevoiașă a populației, din aceia care strigau abia un an în urmă lozinci învățate pe de-a rostul, nu mai poartă nici albituri și prin spărtura pantalonului sau a coatelor se vede pielea goală. Un aspect trist, preludiul unui îngrozitor viitor.

La țară, stările sunt la fel de triste. Inflația a adus cu sine lipsa de numerar. Țăranii s-au văzut peste noapte deposedați de economiile lor puse la o parte. Majoritatea sătenilor au ajuns în mare lipsă. Ziua de lucru, care în primăvară a ajuns la suma de trei-patru sute de mii și hrană, azi nu se mai caută. Unii se îmbie a sluji numai pentru hrană. Rezervele s-au terminat și la țară. După seceta ceea mare ce a bântuit, ploile locale sporadice au mai corectat puțin. Aici e toată nădejdea săteanului nostru, nu în promisiunile gazetelor cu porumb de împrumut, sub care ei văd clar ce se pregătește.

În schimb se apropie adunarea de grâu, a grâului ce a mai scăpat înghețului. Din partea organelor executive se pregătesc planuri de colectare. Listele sunt făcute, pe capete și prăjini de lanuri, iar din partea țăranilor șoapte temerare de rezistență. În curând vom vedea două tabere față în față și o nouă categorie de adversari ai progresului, de sabotori sau, cum mai corect putem să le spunem, „rezistenționari”.

Măsurile de prevenție ce se iau de către autorități par a fi cât se poate de severe, deoarece au și început cu sigilarea batozelor. De altă parte, țăranii își pregătesc îmblăcii ca pe vremuri vechi, pentru a opera snopii înainte de a ajunge la batoză și pentru a întâmpina organele de supraveghere.

Cu morile e mai greu, aici supravegherea e dificilă. De aceea au început să se aplice restricțiuni și sancțiuni pentru morile care nu au servit uiumul „statului”. Au și fost sigilate câteva mori țărănești în județ. Se spune pentru motivul că au refuzat să dea uiumul. Or, dacă nu e uium, moara nu are de unde să dea, numai dacă morarul cumpără cantitatea la negru și o dă „statului” cu preț maximal. Și iată de ce: azi nici țărani nu mai au cereale, și o încurcă cum pot. Azi nu se mai duc cu sacii la moară, ci subsoară, în câte un săculeț, duc 2-3 cupe deodată, al cărui uium e abia câteva sute de grame și, pentru ca să nu dea nici atât la moară, țăranul se folosește de râșnița de mână pentru mămliga lui de toate zilele.

Se înmulțesc furturile peste tot, la țară la fel ca și la oraș. Se fură de toate, cine pe ce poate pune mâna. Mai frecvente sunt furturile prin spargere: la sate cereale și alte alimente, păsări, vite chiar, rufăria și obiecte casnice, iar la orașe rufărie, bijuterii și alte obiecte de preț. Făptuitorii rămân totdeauna necunoscuți, chiar dacă ei sunt indicați de către păgubaș. Organele de urmărire sunt ocupate cu urmărirea reacționarilor. Paza e inexistentă, siguranța publică iluzie.

Azi, în nordul Transilvaniei, unde nu se cunoștea încuietoare la casă și unde familia de țărani, plecată la lucrul câmpului de cu zori, avea singura pază a casei mătura pusă în ușa peste care a tras zăvorul, bandele de hoți au crescut ca ciupercile după ploaie. Noaptea atacă casele, hambarele, țarcurile și grajdurile, iar ziua așin calea trecătorilor la drumul mare. Noaptea nu se mai poate circula pe șosea, deoarece riști să fii jefuit și lăsat dezbrăcat.

Aici, în Cluj, a apărut un nou gen de a jefui, născut din vechea școală a controlorilor la barieră. Atunci, în cazul cel mai rău, cetățenii dădeau zeciuiala oficială și scăpau, dar azi, discipolii acelor organizații iau totul. Un caz ce s-a petrecut ieri: o țărancă se vâeta pe stradă ca după mort. Întrebată de cauza durerii ei, spunea simplu că i s-a confiscat 50 kg. de grâu și 50 kg. mălai în doi saci, apoi povestește cum ea a venit cu cerealele pe un camion care aducea lemne la Cluj. Ajunsă la barieră, camionul o pune în drum cu bagajul, sub pretext că nu are voie să o ducă mai în oraș. Femeia așteptă să se ivească vreo căruță cu care să-și transporte bagajul la școala normală de fete, unde trebuia să verse cereale în contul internatului, pentru care avea și autorizație. Așteptând astfel, se ivește o căruță dinspre oraș, din care coboară doi „domni” și care o iau la întrebări, apoi îi declară cerealele confiscate, pentru că nu are voie să aducă astfel de lucruri la oraș. Femeia arată autorizația, pe care „domnii” o declară nevalabilă, îi încarcă cerealele pe căruță și dispar spre oraș, lăsând femeia zbătându-se de durere în noroiul străzii. Lumea adunată în jurul ei nu îi ajută nimic, desigur pentru că e româncă. Dacă ar fi fost cazul cu o unguroaică, întreg cartierul s-ar fi răsculat și ar fi început urmărirea jefuitorilor. La poliție, femeii i s-a spus că ei nu-i pot ajuta nimic până ce nu le spune unde și cine sunt jefuitorii. Jafuri de acestea, în stil mai mărunț, se petrec zilnic, sunt jefuiți după această metodă în special țărani care aduc lapte și derivate de lapte.

Prețurile sunt maximalizate, dar târgul e liber și se plătesc prețuri de piață și nu maximele; natural, în piață vând numai unguri și jidovi, iar producătorii de la țară, pe ascuns, la câte un colț de stradă, dar riscă, și astfel să fie „confiscat” și închis. După masă, târgul de făină și pâine e în floare. E instalat pe asfaltul din P[iața] Mihai Viteazul. Vând numai unguri și jidovi, desigur mărfuri confiscate, dar nu la prețul oficial. Untul, uleiul, slănina, grăsimile peste tot, săpunul, pipetul, drojdia, nasturii, galoanele, ața și acele, câte vrei, nu în prăvălii, ci aici, pe asfalt, și la prețuri exorbitante. Aceste mărfuri constituie monopolul unei singure rase de oameni, negustori improvizați, cei mai mulți cetățeni străini.

Satele de pe aici sunt invadate de moldoveni care cerșesc. Și sunt mulți, se perindă zilnic câte 20-30 de inși, cerșind, țărani nu mai au de unde le da. Târgurile săptămânale și cele de țară sunt invadate de moldoveni, în special în regiunile mai bogate, și cumpără cereale, plătind orice preț. Este tren direct, care circulă zilnic între Satu Mare, Oradea și București, și care transportă numai moldoveni cu cereale. E foarte suspectă această operație, mai ales că acești moldoveni sunt aceiași la intervale scurte. E operație în stil mare, făcută cu nenorociții de moldoveni căzuți în mizerie, cum s-a dovedit în săptămâna dinaintea de Rusalii, la Beiuș. Aici, unde este un târg de cereale animat și unde coboară moții de se aprovizionează, dimineața se vindeau sute de kg. de porumb cu 3,5-4 milioane lei, iar grâul cu 5-6 milioane. Pe la ora 10 apar două camioane cu moldoveni și cu doi ofițeri și încep cumpărarea în mare. Îndată prețurile urcă la de 2-3 ori prețurile de dimineață, moldovenii plătesc, moții nu mai pot cumpăra. Se nasc certuri, care au degenerat în bătaie. Se afirmă că cei două ofițeri, care nici nu vorbeau bine românește, au murit în urma bătăii. S-a descoperit că erau evrei îmbrăcați militărește și făceau cumpărături cu moldovenii, cu destinația Palestina. Această întâmplare e similară celeia ce s-a petrecut câteva săptămâni mai înainte în Arad, unde cumpărătorii sunt olteni și de unde transporturile se făceau pe cale ferată.

Acum câteva zile l-au arestat pe avocatul Nicoară. Natural, l-au ridicat noaptea din pat. Este un avocat distins, cu multă și bună clientelă și de aceea trebuia să dispară de pe piață. Faptul e că a apărut pe un sabotor și speculant de mărfuri în fața instanțelor și că acolo ar fi pronunțat cuvinte ofensatoare la adresa „democrației”.

Se fac percheziții domiciliare la persoane care au fost arătate ca acumulate de alimente. Natural, aceștia sunt români 99%. S-au făcut peste 150 de descinderi. Se spune că aceste percheziții s-au ordonat de procurorul Ripan, pentru a se convinge dacă este adevărat ce se afirmă, că în Cluj sunt suficiente alimente ascunse. Dar, în aceste percheziții, chiar conform celor declarate de dl. procuror, nu s-a descoperit nici un magazin de rezerve și, în cele mai multe cazuri, nici strictul necesar. Natural, nu s-au operat descinderi acolo unde sunt adevărate silozuri, cum sunt: Sindicatul Unite, unele economate, Uniunea Evreilor Democrați, unele sedii de partid etc, ci s-au făcut descinderi la intelectuali români și la câțiva negustori jidovi. Deschiderile le-au făcut 5-7 agenți secreți – recrutați din adevărați democrați unguri și jidovi din P.C.R. –, în asistența unui comisar sau a unui polițist. Deși au venit cu scopul să descopere alimente, au răsturnat dulapuri cu rufărie, sertare de mese, biblioteci etc, căutând scrisori și acte, apoi la plecare au confiscat „mărfuri” ce credeau că sunt de prisos stăpânului și constituie plasament de capital. Astfel, profesorului Tătaru, prof. Buzoianu și alora le-au dus lucruri în valoare de multe sute de milioane, pe care apoi, la ordinul procurorului, se spune, le-au restituit. Unei sârmane văduve i-au găsit prea mare rezervă de 1 kg. de săpun, altele de 1 kg. zahăr, altele 10 metri pânză de cearceafuri etc, etc, și le-au confiscat. Iar pe doamna Grigoriu au condamnat-o la 2 ani închisoare pentru sabotaj, deoarece au găsit la ea, ca singură persoană, 100 kg. făină de grâu, vreo 11 kg. de zahăr și câteva zeci de becuri electrice în care își plasase banii, deși nici pentru una din mărfurile amintite nu a existat ordonanță restrictivă.

Viața socială românească nu mai există. Casina e un simplu cuib de cărtași și jucători la remi. Nu se discută nimic, nu se face nimic, lume tot mai puțină.

Viața culturală se restrânge la conferințe dictate și la câteva serbări și festivaluri școlare. Dar și aici, dacă nu sunt anihilate prin dispoziții restrictive, sunt întot-

deuna cu un program cenzurat. De remarcat, în această ordine de idei, două momente din care se oglindește situația noastră ca români și ca națiune „liberă”. Întâi: serbarea ce s-a dat în onoarea delegaților la Săptămâna Tineretului Mondial. Deoarece studenții universitari nu s-au angajat să dea această serbare, F.D.U.-ul fiind compus numai din câteva elemente streine, s-a recurs la școlile secundare. Inspectoratul general Breharu a dat ordin școlilor normale și aici s-a pregătit un program de dansuri, coruri și joc gimnastic, ansamblu de câteva mii de elevi de la toate liceele, un program făcut și aprobat oficial. Ungurii, care au ținut ca să se manifeste și ei, au adus țărani din Viștea [jud. Cluj] cu dansurile lor, iar școlarii au pregătit dansul lor „național”, o compoziție artificială. Cum e și natural, atât delegații F.D.U.-ului bucareștean, cât și delegații țărilor străine, Bulgaria, Serbia, Cehoslovacia etc au admirat pe români, ungarilor nu le-a convenit, și prin sindicat și P.C.R. au intervenit ca să se sisteze orice manifestație cu caracter „rasial”. Dar Ministerul Educației Naționale a ordonat serbare de fine de an tuturor școlilor în comun. Serbarea a fost fixată pe 29 mai. S-au făcut pregătiri. Au interzis această serbare din ordinul P.C.R.-ului și așa serbarea s-a ținut cu o săptămână mai târziu, cu ciuntirea programului și cu condiția ca elevii să se adune pe arenă și școlile să meargă în corpore prin oraș și mai ales interzice orice manifestare publică de natură să jignească sentimentele popoarelor conlocuitoare. Ungurii, în conferința ce s-a ținut pentru fixarea ordinii de zi a serbării, au refuzat să participe sub pretext că ei nu pot să rivalizeze cu școlile românești, în special cu școlile normale românești, și decât să nască resentimente, mai bine se abțin, acesta este al doilea moment, care arată adevărata situație în lumina libertăților naționale.

Viața de partid stagnează peste tot. Noi și național-țărăniștii suntem în actuala situație în imposibilitate să activăm pe teren și deschis. Așa de la om la om și ocazional, mai ales în târguri și piețe, printre țărani cunoscuți. Spiritul e tare și dârz, și la țară e mai tare și mai dârz decât la orașe, mai ales după arestările ce s-au operat și printre țărani. Cea mai tare valută o poartă șeful național-țărăniștilor, dar nici noi nu stăm mai slab. Oamenii, credincioși ideii liberale și de libertate, așteaptă numai momentul ca să facă gardă sau să sară în acțiune atunci când va fi momentul politic prielnic și când vor primi ordinul conducătorilor lor politici.

Social-democrația la țară se compun din învățătorii îmbrăcați forțat în cămașa social-democrată de către Mateescu, profitorul partidului nostru, și în unele comune de preotul locului.

Frontul Plugarilor și-a pierdut tot ce a avut, deoarece țărani l-a învinovătit că domni din partid i-a vândut comuniștilor și acum sunt în așteptare.

Partidul Comunist s-a pus la treabă și se organizează cu toate forțele la țară. Nu prin muncitorii de la oraș, ce au făcut cu puțin succes la alegeri, ci prin comuniștii români din funcții administrative. Acum sunt în curs organizarea în fiecare comună a câte un nucleu – „celulă” cum îi spun – comunist. Prieteni de ai noștri ne-au consultat de multe ori ce să facă, fiindcă o parte din populația satelor, în special gospodarii care nu sunt prea adânc legați de vreun partid, pot avea încredere și sprijin la nevoie, mai ales, că aceste nuclee vor avea marele rol de a lua parte activă în formarea delegațiilor interimare comunale ce se vor institui în curând. În toate cazurile, am recomandat o foarte mare precauție, explicând alternativele pentru viitor.

Procesul cel mai de remarcat în viața partidelor politice de aici este procesul de purificare. În sânul P.S.D. ungarilor s-au dezbinat – de fapt și nu de formă – de

români, primii cu tendință spre stânga, cei de-ai doilea cu tendințe spre dreapta, dar primii servind ideea horthystă a Sfântului Ștefan, dar cei de-ai doilea, ideea absurdă a internaționalismului. Câtă deosebire!

În P.C.R. a început un proces de purificare, înlăturarea tuturor elementelor care nu inspiră încredere și aceștia sunt întotdeauna cei ce poartă nume românesc. Un caz ilustrează felul cum se procedează. Săptămâna aceasta a fost arestat dr. Pop, subchestorul poliției Cluj, nu se știe pentru ce motive, și a fost eliberat numai după ce și-a înaintat demisia din poliție. Cei bine informați susțin că dr. Pop a fost, deși comunist vechi, incomod pentru clica comunistă ungaro-jidovească, așa că trebuia înlăturat. A fost chemat și sfătuit să-și înainteze demisia. A refuzat. A fost însă ținut sub stare de arest și convins cu mijloace mai forte, la care și-a înaintat demisia, după care a fost eliberat. Se spune că i s-au pus în sarcină fapte infamante, cu martori și dovezi ticluite, cărora nu a mai putut rezista.

Am tăcut intenționat de tătărescieni, ei sunt inexistenți, mai bine zis. Partidul se compune numai din Dunca[2] și firma pusă pe palatul „Albinei”, căci cei ce merg din când în când pe acolo, sunt de ai noștri, slujbași mici, care se tem să nu rămână pe drumuri.

Sabotori și speculanți la legea speculei se găesc mereu, și judecățile la început s-au soldat cu achitări ale căror consecințe sunt destul de grave și se răsfrâng asupra completelor de judecată.

Săptămâna trecută a fost arestat conf. univ. de la Agricultură, Boldur, soția lui funcționară la economatul primăriei și încă o funcționară de la acel economat, sub învinuirea că au traficată cu bonuri de zahăr. Prof. Boldur, soția lui, funcționara respectivă, în societatea altor sabotori, au fost plimbați pe străzile Clujului împingând cărucioare cu mărfuri și cu mari table de carton în grumazi, pe care scria delictele comise de ei, după ce mai întâi la poliție au fost legați de scaune și bătuți, pentru a storce declarații. Se spune că această ispravă a făcut-o comisarul „român” Coțiu-Katz. Ziua următoare, după expunerea lor la oprobriul public, au fost judecați și achitați, chiar la cererea procurorului. Cazul Coțiu, alias Katz, a fost însă mușamalizat și acești intelectuali români, după ce au fost bătuți, expuși insultelor publicului și scuipați și loviți de acesta, azi zac din nou în închisoare fără să li se spună din ce vină. Și s-a trecut astfel la ordinea de zi.

De altfel nu se scapă nici o ocazie și, dacă trebuie, se creează, pentru a compromite pe români, chiar dacă ei sunt și activează într-un partid din bloc. Cazul lui Pop, fost subchestor. După ce închis și maltratată nu a voit să-și iscălească demisia, provocându-se la activitatea lui din P.C.R., i s-a pus în față tabloul: „D-ta nu ești și nu poți fi adevărat comunist. D-ta ești tot reacționar, orice activitate ai avea în partid. D-ta ești din familie de boieri, cu avere, și ai o pregătire de burju și nu poți fi un membru credincios partidului, nu ești descendent din familie de muncitori, iar dacă nu ai – cum spui – nimic pe conștiință, îți vom crea noi câte trebuie, și fapte, și dovezi; de aceea te sfătuim să-ți dai demisia”. P.C.R., nemulțumit cu achitarea grupului Boldur, a cerut arestarea lor din nou și mutarea disciplinară a completului de judecată.

Interesant în această privință cazul directorului abatorului, la care au găsit o cantitate mare de săpun. Fugit la București, el a aranjat și a fost scos din cauză la ordinele de sus. Dermatistii nemulțumiți l-au arestat. Aici s-a iscat însă și bătaia între aceștia și măcelarii care țin de partea directorului. Situația a ajuns atât de înveninată, încât azi nu mai angajează nici un avocat din Cluj să susțină pe vreun acuzat de sabotaj, în proces.

Cea mai gravă chestiune a noastră este chestiunea ungurească. Ea se agravează pe zi ce merge. Cei din București nu simt și nu văd că azi, în Țara Românească, pe întreg teritoriul, se guvernează, în mare măsură, după indicațiile oculte ale Budapestei. Noi, aceștia de aici, o simțim, o vedem. Uniunea Populară Maghiară, acest supra-stat, creat și încurajat pentru „*impăcarea popoarelor conlocuitoare*” – frumos corolar, nu? – este organizată mai puternic decât Grupul Etnic German (G.E.G.), în trecutul apropiat. Mâna acestei organizații azi dirijează acte de guvernământ. Așa se întâmplă că noi românii, în Țara Românească, am devenit „popor tolerat”, aidoma celor înscrise în cartea de legi *Aprobatae et Compilatae*. Spiritul lui Verbőczy, călăul românilor[3], lucrează în U.P.M., și chiar în P.C.R., prin exponenții unghurimii. Partidul Comunist Român din Cluj este adevărat partid horthyst. Majoritatea covârșitoare de 90% a unghurilor din acest partid sunt adevărați horthyști îmbrăcați în haina comunismului. Toți fac parte din U.P.M. și lucrează conform indicațiilor primite de aici. (Dovada cea mai recentă este interzicerea – prin P.C.R. – a școlilor românești, de au plecat în coloană la serbarea de la Arenă și au cântat pe stradă, în timp ce școlile ungurești manifestează în lung și lat cu ocaziunea oricărei excursii – și sunt frecvente – cu cântece patriotice ungurești). Așa se face că ordinele venite de la București, fie de la ministere sau centrul P.C.R., sau de la comuniștii conducători, nu sunt executate. Ungurii în organizațiile lor urmează pas de pas, zi de zi, clipă de clipă, unicul lor obiectiv rasial: distrugerea a tot ce nu este unguresc și realizarea Ungariei „Sft. Ștefan”. Desigur – și sunt convins de aceasta – că sunt mulți, foarte mulți români, chiar dintre prietenii noștri politici, care vor spune că toate acestea sunt impresiile unui pesimist preocupat de o idee fixă, a unui exaltat sau șovinist etc. Realitatea ne este însă confirmată prin fapte și dovezi concrete, care dovedesc că Budapesta guvernează Țara Românească astăzi prin Răsărit, precum ieri a guvernat-o prin Apus.

Pactul pe care l-a făcut U.P.M. cu Uniunea Evreilor Democrați a întărit poziția unghurilor în așa fel încât azi, mai mult ca ieri, instituțiile publice par mai curând a fi în Budapesta decât Cluj, iar jidovilor le-a dat puțința să acapareze întreg organismul economic din această parte a țării. Fără excepție, în toate oficiile publice se vorbește numai ungurește, iar dacă vrei să nu fii servit, să poțtești a vorbi românește. Ungurii au acceptat o importantă amputare a intereselor lor economice prin neridicarea vetoului – natural, prin organizația lor atotputernică U.P.M. – față de dispozițiunile atât de draconice ale legii jidovești nr. 60 din 1945, care nu demult a fost extinsă și asupra Transilvaniei de Nord, în timp ce această organizație, prin impunerea legii 806/1946, a răpit și cele mai evidente drepturi de proprietate nenorociților de refugiați, deportați și expulzați români.

Să nu ne mire deci faptul dacă zecile de mii de cetățeni străini de ambele rase se lăfăiesc în tot ce produce acest nenorocit pământ, în timp ce poporul la țară e în fața unui dezastru economic, iar funcționarii români au ajuns în situația unor cerșetori, sau de-a dreptul muritori de foame. Ce înseamnă aceasta decât asasinarea lentă dar sigură a națiunii române? Și apoi, cu drept cuvânt te întrebi: de unde acele venituri fabuloase ale unghurilor stabiliți după 1944 în teritoriul de sus al țării, care venituri permit acestor unghuri să trăiască în petreceri și lux, fără să li se poată constata o ocupațiune lucrativă de proporții, ci, în cel mai bun caz, una de propagandă și organizare. Dar noi, pământenii, știm că ei sunt pionii Budapestei, care formează osatura acelei gărzi a unghurilor de „sacrificiu”, care trebuie să stea aici, să sufere dacă trebuie, pentru a arăta ființa lor economică, culturală, numerică etc străinătații. Prin ultimele legiuri făurite de U.P.M. și aprobate,

respectiv votate de actuala conducere a țării, toți aceștia, aproape fără excepție, au devenit peste noapte, *cetățeni români*.

Viermele care roade la temelia României mai are și o altă ispravă, pentru care se poate felicita. E grăbirea, dacă nu cauza, prăbușirii noastre monetare și deci economice. Fondurile enorme întrebuințate pentru reprezentarea acestor lăcuste străine sunt aruncate pe piață de-a dreptul din tipografia încă neidentificate. Cine a mințit o dată, mințește și a doua oară, cine a falsificat odată, falsifică și a doua oară și de nenumărate ori. Organele competente solicitate să urmărească aceasta latură a chestiunii au răspuns simplu de tot: nu avem vreme a ne ocupa cu aceste chestiuni.

Acest supra-stat, care se numește U.P.M., are și o latură a activității sale cu repercusiuni în desfășurarea unor evenimente internaționale. U.P.M., cu țeluri bine definite în direcția intoleranței rasiale – cum dovedesc circularele, ordinele, dispozițiunile date de organele centrale supuse parlamentului de 100 din Cluj, către organele lor subalterne executive, cum sunt: neascultarea ordinelor organelor administrative ale țării, controlul activității oficiilor publice și de stat, înființarea de organisme administrative și de control proprii pe deasupra celor de stat și încă autonome cu sau fără ajutorul financiar al statului român, refuzul de a primi în unitățile lor economice (cooperative) și membri români etc, etc – are rolul de a arăta în afară că ungerimea de aici, atât de numeroasă, poate mai numeroasă ca băștinașii, reprezintă o entitate etnică independentă și emancipată politicește, economicște, administrativ și politic.

Sprijinirea de către U.P.M. a blocului, atât timp și în măsura în care profită în împlinirea țelurilor, lucrând în același timp în mod subteran cu cele două curente din Ungaria, cu naționaliștii și comuniștii, care și acolo sunt pe aceeași linie de conduită naționalistă, cum se vede din lovitura dată de curând, înseamnă un joc perfid. Desigur, în acea lovitură de stat, tragicomică din Ungaria[4], U.P.M. își are și ea rolul ei important. Ce altceva vor ungerii de la noi, și cu cei din Ungaria, decât dacă, în urma evenimentelor externe ce pot surveni, deced de la beneficiul înțelesului, ca să nu zic pactul, avut cu răsăritul, că într-un viitor stat federativ din Bazinul Dunării de Jos să aibă supremația economică, administrativă și politică pentru împlinirea visului Sft. Ștefan, exact cum plănuiseră sașii lui Hitler cu *Donauengland*-ul lor, să poată stoarce de la puterile apusului – pe care, prin fuga premierului, a miniștrilor, a plenipotențiarilor și altor oameni politici –, îi momesc cu simularea „victimei”, dar care lovitură, dacă nu a fost ajutată, dar a fost în tot cazul tolerată de cei ce pozează în victimele credinței față de Apus. Că acești politicieni unguri din Transilvania și cei din Ungaria, care împreună țin aceste planuri draconice, punându-se cu orice preț la dispoziția celor ce le permit mai mult, stau cuminte, sau că într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat vor sparge capetele celor 100 din parlamentul ungeresc din Cluj, viitorul o va spune. Se poate foarte ușor, ca un joc macabru al sorții, că în curând se va realiza și aceasta – dacă situația externă nu se schimbă înspre bine –, nu e imposibil, cum vedem că s-au realizat cele preconizate de președintele Republicii Nord-Transilvănene din februarie 1945, cei trei care veghează asupra faptelor tuturor factorilor noștri de conducere, în fruntea cărora stă secuiful Luka László.

Astăzi, cum simțim din acte și fapte, U.P.M. a devenit stat în stat, ba chiar mai mult, a devenit supra-stat. Organismele create de U.P.M. în toate domeniile activității publice: economică, culturală, administrativă, politică etc, sunt independente de cele ale statului, socotit de noi suveran, și lucrează autonom, deci independent de acesta, exercitând asupra acestuia chiar control în toate domeniile, chiar și în

domeniul educației publice și naționale. În schimb, învățământul unguresc statificat, plătit de stat, este scos complet de sub controlul statului. În instituțiile lor școlare, începând de la școlile de copii mici și până la Universitatea lor, lucrează cum vor, fac educația cum vor, eliberează certificate cum vor și cui vor, fără nici o restricțiune legislativă, fără nici o normă regulamentară și fără nici un control din partea statului român. În afară de aceasta, instituțiile școlare ale lor s-au înmulțit în așa măsură încât ei au școli de toate categoriile în raport numeric față de populația ungurească din țară, care întrece de două ori instituțiile românești respective, raportate la populația românească a țării; iată dovada pentru străinătate a supremației lor culturale și capacității lor, ca *popor alcătuitor de stat*.

Căminele de ucenici sunt pline de ei, patronii – care în urma excluderii refugiaților români reînțorși sunt aproape numai unguri – nu primesc ucenici români, nici lucrători români sau, dacă îi primesc, cu condiția declarării lor de unguri. Sunt peste o sută de mii de copii de români, fie din căsătorii mixte, fie în cele nemixte, care prin teroare și amenințare au fost constrânși să-și declare ca limbă maternă cea ungurească. Rezonanța numelui, religia moșilor, strămoșilor, limba acestora, nu mai sunt mijloace probatorii și cei ce se provoacă la ele sunt tratați ca reacționari și dați pe mâna instanțelor pentru a fi judecați ca atare.

Conferințele „culturale”, „economice”, cursurile de „inițiere și perfecționare profesională”, „școlile superioare populare”, „academiile țărănești”, „reuniunile corale” etc. etc. înființate și dirijate de U.P.M., toate, toate au un singur obiectiv: *Ungaria Sft. Ștefan*. Se lucrează la acest edificiu cu febrilitate și deschis. Noi românii nu le putem opune nimic, dar, în actuala situație internă, nici măcar nu putem să arătăm în public activitatea subversivă ce o desfășoară, căci suntem imediat înhățați ca reacționari și fasciști, cum arestările recente au dovedit în câteva cazuri. Orice glas ce se ridică din partea noastră e înăbușit de strigătul lor de „reacționar”, iar cel în cauză, în termen de 2-3 zile, e ridicat și deportat. E mai rău ca pe vremea stăpânirii lui Horthy. Atunci măcar puteam striga în lumea mare, dar azi, d-ta, eu, sau oricine altul ar cuteza a o face, ești pus în situația de a fi judecat pentru nu știu ce faptă infamantă, dacă trebuie cu dovezi și martori din belșug. Țăranii sunt ridicați cu nemiluita pentru simplul fapt de a fi făcut vreo observație în legătură fie cu activitatea ungarilor, fie cu activitatea unor organe administrative sau executive. Așa este poporul adus la muțenie.

Jidovimea crește numeric în mod înspăimântător; e adevărat că mulți încearcă, și multora reușește, să plece de la noi mai înspre Apus, ca roiul de păduchi de pe cadavrul care a înlemnit. Pe lângă organizațiile cele vechi, în cadrul cărora jidovii trimiși înadins pentru aceasta au înființate acele școli de teroriști palestinieni, care dau atât de mult lucru englezilor, sunt alte organizații „democrate” evreiești, și sunt înființate și susținute de jidovii ieșiți din crematoriile Germaniei. Pentru a putea mai bine exploata situația, acum, în primăvara asta, prin martie, au încheiat un pact mutual de ajutorare și neagresiune cu U.P.M., deci cu acea consorțiu întru ale rasismului care, abia trei ani de când având alt titlu sub regimul horthyst, a adunat în ghetourile de moarte pe jidovii, i-a maltratat, înfometat sau ucis, și apoi expediat în Germania hitleriană, în taberele de muncă sau crematorii. Acești venetici stăpânesc întreaga organizare statală de pe aceste plaiuri în materie economică.

Se remarcă două organisme care seamănă nemulțumirea și mizeria: deoparte „comisiile de controlori la prețuri”, formate din dermatiști unguri, cetățeni unguri până mai ieri, care la bariere sau în piețe jefuiesc tot ce satele aduc, în mod deschis

și „legal”, și organizațiile jidovești, care au monopolizat toate articolele de primă necesitate, fabricate sau semifabricate și care sunt „maximalizate” la prețuri pe care cetățeanul onest nu le poate plăti.

Asociația Foștilor Refugiați, Expulzați și Deportați din Transilvania de Nord nu mai activează, deoarece cei mai buni ai ei sunt ori arestați, ori fugiți, plecați de aici, sau intimidați de evenimente. Ea vegetează, pregătește material și... așteaptă. Refugiații, expulzații și deportații români, cei mai mulți, întorși la vetrele lor, se zbat în cea mai neagră mizerie, nu pot intra în bunurile lor, pe care le folosesc, ca stăpâni, ungurii lui Horthy. Proiectul de lege ce am înaintat a ajuns până la Consiliul de Miniștri, mai departe nu știm ce s-a făcut.

Să nu uit să fixez un fapt dureros, Cooperativa Consumul Funcționarilor Publici, acea instituție creată pe vremea Consiliului Dirigent și care are o avere de câteva miliarde, e pe cale să treacă în patrimoniul ungarilor, deși ea de fapt e averea celor refugiați. Ministerul a dispus să fuzioneze cu Cooperativa „Victoria”, care nu e decât haina nouă a M.A.D.O.SZ.-ului unguresc. În consiliul Consumului sunt numai unguri, iar membrii unguri au fost înscriși câteva mii și duminică, în adunarea generală, probabil vor vota fuziunea și atunci ne-am pierdut. Dacă ai pe cineva la Incop, te rog treci pe acolo și cercetează chestiunea și intervine ca să ne dea termen românilor să organizăm Consumul după cerințele noilor dispozițiuni și să nu-l pierdem în mâini străine, fiind o avere românească, ungurii nu au adăugat nimic, ci au distrus numai și s-au folosit de bunurile adunate până la 1940.

Dragă Petrică, mai am multe, multe de spus: cred e de ajuns atât, pentru a-ți răpi prețios timp cu cititul. Vei zice că multe din cele scrise aici le știi și că ar fi fost de prisos enumerarea lor. Socotesc însă că cele scrise pot foarte bine servi ca material și pentru cei ce eventual le vor citi, dintre prietenii noștri politici din București. Sunt evenimente care se desfășoară în fugă fulgerătoare și noi, observatorii, abia le putem fixa printr-un colțisor sau palidul lor colorit ce-l prindem în această frământare uluitoare.

O situație tristă și înjositoare, oameni mici și ticăloși, o perspectivă sumbră și o nădejde peste tot, iată tabloul ce se desfășoară în fața noastră, aici. Și acesta e aspectul în întregul colț de țară de aici.

Îți doresc în numele tuturor prietenilor noștri politici însănătoșire deplină și putere de muncă, salutări cordiale și prietenești.

Al d-tale,
[indescifrabil]

N.B. Această scrisoare o pot trimite numai prin d-na Ella, de aceea că nu cuprinde întâmplări care s-au petrecut după data scrierii ei.

22 iunie 1947. Piața s-a scumpit la de 3-4 ori în termen de 2 zile. În urma fixării prețurilor maximele, a controlului și a confiscărilor de mărfuri, precum și a arestării și judecării pe loc a unui important număr de români târgoveți, satele nu mai aduc nimic pe piață. Puținele mărfuri ce vin clandestin, se vând pe sub mână, au prețuri și mai negre ca înainte.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 11/1946-1947, f.56-65)

[1] Expeditor și destinatar necunoscuți.

[2] Eugen Dunca (1891-1970), avocat din Cluj, membru al Partidului Național-Liberal (aripa Tătărescu), prefect al județului (1933-1937). După Dictatul de la Viena se stabilește la București, unde este numit director în Ministerul Economiei (cu probleme transilvane), iar în 1945 devine procuror la Curtea Marțială. Revine la Cluj, ca avocat. Între 1948-1950 i s-a impus domiciliu forțat la Turda, iar apoi este întemnițat politic (1950-1954). După eliberare a lucrat la Gherla, pentru ca între 1957-1959 să profeseze din nou avocatura la Cluj, după care va fi suspendat.

[3] Este vorba de juristul Verbőczy, care vreme de șapte ani a adunat o serie de legi și cutume, pe care le-a publicat la Viena în 1517. Prevederea cea mai aspră era sistarea dreptului la liberă strămutare a iobagilor.

[4] Un comunicat din 5 ianuarie 1947 al Ministerului de Interne ungar informa opinia publică despre demascarea unui complot îndreptat împotriva Republicii. Grupul respectiv era format din politicieni, funcționari și ofițeri ai vechiului regim.

157

Feltesztés

az M.N.SZ. megyei végrehajtó bizottságának 1947.VI.10-i ülésére

Az „Igazság” 1947.V.22-i számában Luka László, az R.K.P. titkára *A romániai magyarság útja* címmel foglalkozik az M.N.SZ. általános politikájával, amely megállapítja, hogy a választások után az M.N.SZ. szervezeteiben a magyar egység jelszava címen sok oda nem való elem szivárgott be, akik az M.N.SZ. következetes politikáját, melyet elődjétől, a M.A.D.O.SZ.-től vett át, félremagyarázzák, és sok tekintetben eltérnek annak irányvonalától, és így olyan helyzetbe hozzák az M.N.SZ.-t, hogy azt a demokratikus pártok, elsősorban az R.K.P, aggódva és éberan figyelik. Éppen abból az elhatározásból született meg Luka L. cikke, aki pontosan látta, hogy ha az M.N.SZ. ezen az úton halad, az elzárkózottság politikáját és az elszigetelést eredményezheti. Figyelmeztető szavaival elsőnek Balogh Edgár, Bányai László és több, az M.N.SZ.-hez tartozó sajtó válaszolt, s megállapították, hogy Luka L. cikke a legjobb időben és a leghelyesebben mutatott rá azokra a helytelenségekre, melyeket az M.N.SZ., hogyha a magyarság a demokratizálását demokratikus pártok, elsősorban az R.K.P. támogatásával továbbra is igénybe akarja venni, teljes egészében meg kell változzék. Az M.N.SZ. országos végrehajtó bizottsága V.30-VI.2-ig 4 napos értekezlet alatt dolgozta fel azokat a kérdéseket, melyek félreérthetetlenül és világosan szögeznek le, hogy az M.N.SZ. elsősorban a széles magyar dolgozóknak, beleértve a földmunkást, ipari munkást, szellemi munkásokat, szervezete. A végrehajtó bizottság ezen határozatát dolgozta fel a vármegyei és városi szervezet végrehajtó, intézőbizottsági és kerületi aktivistái előtt.

A határozatot feldolgozó Mezey Lajos és Gál Kálmán testvérek megmutatták azt az irányt és utat, melyen az M.N.SZ. a jövőben kell, hogy haladjon. Hogy ezt az utat betarthassuk, a következő átszervezéseket, ill. tisztogatást kell elsősorban megyei és városi szervezetünk vezetőségében, tisztviselői karában és aktivistái körében végrehajtanunk:

- 1) Mint ahogy minden szervezetnek és pártnak, úgy az M.N.SZ.-nek is alapfeltevétele a fegyelem, mely egyébként szervezeti szabályzatunkban is le van fektetve. Fegyelmi kérdés alatt elsősorban a politikai fegyelmezettséget értem, melyet végrehajtó bizottságunkon, ill. intézőbizottságunkon belül kell megvitatnunk, és belső aktivistáinknak tisztánlátás szempontjából a helyes

utut kell mutatnunk. Fegyelem alatt értem azt is, hogy mindenki a maga munkaterületén a kapott utasításokat pontosan és az ügyeknek megfelelően intézze el. Az egyes ügyosztályfelelősök pontosan őrködjének afelett, hogy ügyosztályokhoz beosztott tisztviselők, aktivisták munkájuk maximumát adják, s azok munkájáért elsősorban az illetékes ügyosztályfelelős legyen felelős. Fegyelmi kérdésnek tekintem a hivatalos út betartását. Lentről felfelé és fentről lefelé. Fegyelmi kérdésnek tekintem, hogy szigorúan belső és bizalmas kérdéseket csak a legilletékesebbek előtt tárgyaljunk. Fegyelmi kérdésnek tekintem, hogy az egyes gyűlésekre a meghívottak, de elsősorban a vezető állásokban levő aktivisták és tisztviselők pontosan járjanak el.

- 2) a) Szigorú utasítást kell kiadni az összes ügyosztálynak, ill. helyi szervezetnek, hogy sürgősen vegyék számba a helyi szervezetek, ill. ügyosztályvezetők személyét is; megjelölendő azok fegyelmezettsége, munkateljesítménye és szorgalma. Nem kevésbé politikai magatartása. b) Statisztikát készíteni az egyes helyi szervezetek vezetőségéről, végrehajtó biz., int. biz. s az egyes ügyosztályok felelősének személyi adatairól.
- 3) Hogy a fegyelmi kérdés szigorú betartása, az ügyvitelek szigorú betartása ellenőrizve legyen, szükségesnek tartom a legsürgősebben az ellenőrző bizottság felállítását, mely hivatott nemcsak az ügyvitelt s a pénzkezelést ellenőrizni, hanem a kapott utasítások végrehajtását is, valamint mind a vezetőség, mind aktivistáink politikai tevékenységét is ellenőrizni.
- 4) Tekintve, hogy az M.N.SZ. nemzeti-politikai szervezet is, és munkája politikai vonatkozású is, az orsz. közp. mintájára ötagú politikai bizottság megválasztása, mely minden politikai vonatkozású kérdésben meghallgatandó, s csak az általunk kapott utasítások szerint járhat el a szervezet.

Kolozsvár, 1947.VI.10.

[TRADUCERE]

Raport

Şedinţa din 10 iunie 1947 a Comitetului Executiv Judeţean al U.P.M.

În numărul din 22 mai 1947 al ziarului „Igazság”, în articolul *Calea maghiarimii din România*, tovarăşul secretar P.C.R. Vasile Luca trece în revistă politica generală a U.P.M., constatând că după alegeri, sub lozinca unităţii maghiare, s-au strecurat multe elemente neavenite în organizaţiile U.P.M., care interpretează greşit politica acesteia, preluată de la predecesorul ei M.A.D.O.SZ., iar cei în cauză se abat în multe privinţe de la linia ei directoare, aducând U.P.M. în situaţia în care ea este privită de partidele democratice, mai ales de P.C.R., cu îngrijorare şi vigilenţă sporită. Articolul semnat de V. Luca s-a născut tocmai din această observaţie, constatând că dacă U.P.M. continuă pe această cale a politicii, va rezulta separarea şi izolarea sa. Primii care au răspuns la cuvintele sale de atenţionare au fost Edgár Balogh, László Bányai şi alţi jurnalişti care ţin de U.P.M., constatând că articolul semnat de V. Luca este foarte binevenit, deoarece arată acele greşeli pe care U.P.M. va trebui să le îndrepte întru totul, dacă doreşte în continuare democratizarea maghiarimii cu sprijinul partidelor democratice, în primul rând al P.C.R. Comitetul Executiv pe

țară al U.P.M. a prelucrat la ședința de patru zile desfășurată între 30 mai-2 iunie acele chestiuni care precizează fără echivoc faptul că U.P.M. este în primul rând organizația largă a muncitorilor maghiari, fie ei muncitori agricoli, industriali sau intelectuali. Această hotărâre a Comitetului Executiv a fost prelucrată în fața activiștilor din comitetele și birourile executive ale organizațiilor județene și orășenești, precum și cei de sector.

În cadrul prezentării hotărârii, frații noștri Lajos Mezey și Kálmán Gál au arătat direcția și drumul pe care U.P.M. va trebui să înainteze în viitor. Pentru a putea respecta acest drum, va trebui să se facă câteva reorganizări și curățiri, în primul rând la nivelul conducătorilor, funcționarilor și activiștilor organizațiilor județene și orășenești:

- 1) Ca orice organizație și partid, condiția de bază a funcționării U.P.M. este disciplina, care de altfel este formulată și în statutul organizației noastre. Prin disciplină se înțelege în primul rând disciplina politică, care trebuie dezbătuată de Comitetul Executiv și de Birou, iar pentru ca activiștii noștri interni să aibă o viziune clară trebuie să se arate calea cea dreaptă. Tot prin disciplină se înțelege și faptul că fiecare își îndeplinește instrucțiunile primite în propriul său domeniu cu exactitate și în conformitate cu situațiile respective. Șefii de birou să se îngrijească strict ca funcționarii și activiștii repartizați la birourile lor să presteze muncă de cea mai bună calitate, muncă pentru care în primul rând să răspundă șeful aceluși birou. Consider de asemenea o chestiune de disciplină respectarea căilor ierarhice. De jos în sus și de sus în jos. Consider că este o chestiune de disciplină faptul că problemele interne strict confidentiale se discută doar în prezența celor competenți. Consider o chestiune de disciplină ca cei invitați, dar mai ales activiștii și funcționarii din posturi de conducere, să se prezinte cu exactitate la ședințe.
- 2) Trebuie date instrucțiuni stricte tuturor birourilor, respectiv organizațiilor locale, ca să întocmească evidențe și privind persoana șefilor de birou și de resort ale organizațiilor locale. Trebuie arătată disciplina, prestanța și sârguința acestora. Nu mai puțin atitudinea lor politică. Trebuie întocmite statistici despre conducerea organelor locale, comitetul executiv, despre datele personale ale conducătorilor unor departamente.
- 3) Pentru urmărirea modului de respectare strictă a disciplinei și a modului de lucru, consider necesară înființarea, cât de curând, a unui comitet de control, menit să verifice nu doar felul în care se lucrează, inclusiv în ce privește utilizarea fondurilor, ci și pentru îndeplinirea instrucțiunilor primite, precum și pentru verificarea activității politice a activiștilor.
- 4) Deoarece U.P.M. este o organizație politică etnică, iar munca ei este și de natură politică, după modelul central se va alege un comitet politic format din cinci membri, care va trebui consultat în orice chestiune de natură politică, iar organizația va putea proceda doar în conformitate cu instrucțiunile date de noi.

Cluj, 10.VI.1947

(Arh.St.Cluj, Uniunea Populară Maghiară. Organizația Cluj, fond 26, dos. 2/1947, f.56)

Extras: Traducere din limba ungurească.

Dr. Iuliu Székely, Cluj, str. Grigorescu nr. 72, către Székely József, Lugoj, str. Regele Ferdinand 38.

25 iunie 1947

[...] Cu problema de sus numai o problemă a vieții s-a rezolvat, sunt însă de acestea cu mult mai grele și mai greu de rezolvat. Mă chinui de trei ani în serviciul Universității în cele mai grele împrejurări. Paciența îmi este pe sfârșite. M-am chinuit o jumătate de viață ca să ajung la mizerie. Noul meu salariu este de 3.432.000 lei. Din acesta pot cumpăra zilnic 40 decagrame pâine, și s-a dus marea leafă, care originar a avut de scop ca să asigure bunăstarea. Nu am nici o perspectivă și m-am scârbit de această situație.

Mai am și alte motive serioase să mă scârbesc de actuala mea situație, iar viitorul îl prevăd foarte încurcat. În anul 1945, cu mari jertfe și lupte am reușit să facem Universitatea ungurească. Azi văd deja că orice jertfă a fost zadarnică. Universitatea ungurească, cu încetul, va ajunge în alte mâini (probabil face aluzie la jidovi sau la comuniști [n. trad.]), care nu au nimic cu ungrimea. Acesta este unul din motive, iar celălalt, acela al rămânerii universității. Ce asigurare avem că peste 10-20 sau 30 ani nu se sistează universitatea. După ce am petrecut o viață întreagă la universitate, mă trezesc la bătrânețe că nu am nici o asigurare materială. Se poate că eu văd aceste lucruri prea în culori sumbre, dar dacă azi, în așa-zisa democrație, e așa de grea situația, ce va fi atunci când starea de azi va înceta? Din nou va reveni naționalismul din trecut. Căci dacă în 1920 nimeni aici nu ți-a avut grija de ce naționalitate ești, apoi după anul 1930 tot mai mult s-a accentuat naționalismul.

După 1945 s-au străduit ca naționalismul să-l treacă pe planul al doilea, dar aceasta nu înseamnă că a încetat de a mai exista, și sunt sigur că în momentul când va înceta presiunea externă, va reînvia cu noi forțe. Având în vedere cele de mai sus, m-am gândit de multe ori să demisionez. Deocamdată am amânat aceasta pentru ca să văd ce se va întâmpla până la toamnă. Este sigur că în astfel de împrejurări nu mă voi mai chinui încă un an, abzicând chiar de la cele trei mese zilnice. O viață ca aceasta de primitivă pot să o trăiesc și în Congo, și sunt sigur că acolo voi duce o viață chiar mai bună. În alte țări, la 30 de ani omul și-a aranjat un viitor și stă bine chiar materialicește. Aici am ajuns la nimica, ba mai mult, omul trăiește în cea mai mare mizerie și nesiguranță. [...]

Iuliu Székely

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 12/1946-1947, f.98)